

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Juridiska institutionen
Programmet för juris kandidatexamen
Tillämpade studier, 20 poäng

Rätten till en rättvis rättegång

En jämförelse mellan
Europakonventionen och
Rättegångsbalken

- i synnerhet vad avser den tilltalades rätt att förhöra målsäganden och vittnen

Författare: Hanna Berglund

Handledare: Universitetslektor Eric Bylander

Ämne: Processrätt

Termin: VT 2007

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
Förkortningar	6
1. Inledning	7
1.1 Presentation av ämnet	7
1.2 Metod och avgränsning	7
1.3 Disposition	8
2. Rättegångsbalken	9
2.1 Inledning	9
2.2 Allmänna straffprocessuella principer	9
<i>2.2.1 Muntlighetsprincipen</i>	9
<i>2.2.2 Principen om fri bevisföring och fri bevisprövning</i>	9
<i>2.2.2.1 Otillåtet åtkommen bevisning</i>	10
<i>2.2.3 Omedelbarhetsprincipen</i>	11
<i>2.2.4 Principen om bevisomedelbarhet</i>	11
<i>2.2.5 Principen om bästa bevismaterialet</i>	11
<i>2.2.6 Den kontradiktoriska principen</i>	12
2.3 Muntlig bevisning	13
2.3.1 Om vittnen	13
<i>2.3.1.1 Obehörig att vittna</i>	13
<i>2.3.1.2 Inskränkningar i vittnesplikten</i>	14
<i>2.3.1.3 Vittnesmålet</i>	15
2.3.2 Den tilltalades rätt att höra vittnen	15
2.3.3 Om målsäganden	16
2.3.4 Skriftliga utsagor	16
<i>2.3.4.1 Förundersökningsprotokoll som bevisning</i>	18
2.4 Anonyma vittnen	18
2.5 Exempel ur praxis	20
<i>2.5.1 Målsägande eller vittne vägrar yttra sig</i>	20
<i>2.5.2 Målsägande eller vittne har försvunnit</i>	21
<i>2.5.3 Anonyma vittnen</i>	23

3. Europakonventionen	25
3.1 Allmänt om Europakonventionen	25
3.2 Europakonventionens tillämplighet	26
3.3 Europakonventionens ställning i svensk rätt	26
3.3.1 <i>Monism och dualism</i>	26
3.3.2 <i>Ställningen som svensk lag</i>	28
3.4 Europadomstolen	29
3.5 Något om allmänna principer enligt Europakonventionen	30
3.5.1 <i>Tolkningsprinciper för Europakonventionen</i>	30
3.5.2 <i>Autonoma begrepp</i>	30
3.5.3 <i>Proportionalitetsprincipen</i>	30
3.5.4 <i>Doktrinen om ”margin of appreciation”</i>	31
3.5.5 <i>Fjärdeinstansdoktrinen</i>	31
4. Rätten till en rättvis rättegång	32
4.1 Artikel 6.1 i Europakonventionen	32
4.1.1 <i>Relationen mellan artikel 6.1 och artikel 6.3</i>	33
4.2 Allmänna principer i rätten till en rättvis rättegång	34
4.2.1 <i>Rätten att bli hörd av domstol</i>	34
4.2.2 <i>Principen om att rättegången skall bedömas i sin helhet</i>	34
4.2.3 <i>Equality of arms</i>	34
4.2.4 <i>Principen om ett kontradiktoriskt förfarande</i>	35
4.3 Artikel 6.3 d	35
4.3.1 <i>Rätten att höra vittnen</i>	36
4.4 Exempel ur praxis	37
4.4.1 <i>Målsägande eller vittne vägrar att yttra sig</i>	37
4.4.2 <i>Målsägande eller vittne har försvunnit</i>	38
4.4.3 <i>Anonyma vittnen</i>	40
5. Några jämförelser mellan Rättegångsbalken och Europakonventionen	44
5.1 Inledning	44
5.2 Allmänt	44
5.3 Målsägande eller vittne vägrar yttra sig	46
5.4 Målsägande eller vittne har försvunnit	48

5.5 Anonyma vittnen	49
5.6 Sammanfattning	51
6. Avslutning	53
7. Käll- och Litteraturförteckning	55

SAMMANFATTNING

När samhället straffar en person för brott kan detta ses som den yttersta formen av statlig maktutövning gentemot den enskilde. Att det rättsliga förfarandet blir rättvist mot den enskilde är därför ytterst viktigt. Rätten till en rättvis rättegång utgör således en av våra mest grundläggande mänskliga rättigheter. Den enskildes rätt till en rättvis rättegång är en omfattande rättighet. Rätten för den tilltalade att förhöra målsägande och vittnen utgör en av de viktigaste beståndsdelarna i rätten till en rättvis rättegång.

Mitt syfte med detta arbete är att närmare belysa förhållandet mellan Europakonventionen och Rättegångsbalken, speciellt vad gäller den tilltalades rätt att förhöra målsägande och vittnen. Ämnet är väldigt stort och för att avgränsa mig har jag valt att uteslutande behandla brottmål och fokusera på följande situationer:

- målsägande eller vittnen vägrar att yttra sig
- målsägande eller vittnen har försvunnit
- anonyma vittnen

Jag kommer att inleda arbetet med en genomgång av några allmänna straffrättsliga principer, såsom muntlighetsprincipen, principen om fri bevisföring och fri bevisvärdering, omedelbarhetsprincipen, principen om bevisomedelbarhet, principen om bästa bevismaterialet och den kontradiktoriska principen. Sedan kommer jag att göra en genomgång av Rättegångsbalkens regler gällande vittnen, målsägande och skriftliga utsagor. Detta följs av ett avsnitt om anonyma vittnen i svensk rätt.

Efter detta kommer en genomgång av några relevanta rättsfall från svensk rätt rörande de tre ovan nämnda situationerna. Efter detta följer ett avsnitt om Europakonventionen som inleds med lite allmän fakta om Europakonventionen, dess tillämplighet, dess ställning i svensk rätt samt några allmänna principer från Europakonventionen. Detta följs av ett avsnitt om rätten till en rättvis rättegång som innehåller en genomgång av artikel 6, och främst artikel 6.3 d, och de principer som finns där. Avsnittet avslutas med en genomgång av några relevanta rättsfall från Europadomstolen gällande de tre ovan nämnda situationerna.

Arbetet avslutas med en jämförande del där reglerna från Rättegångsbalken och Europakonventionen, samt den ovan nämnda praxisen jämförs. I detta avsnitt diskuteras hur Europadomstolens praxis påverkat den svenska rättstillämpningen. Till slut görs några avslutande reflektioner om vilka inskränkningar som kan göras i den tilltalades rättigheter.

FÖRKORTNINGAR

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Europadomstolen	Den Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
JB	Jordabalken (1970:994)
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
SOU	Statens offentliga utredningar

1. INLEDNING

1.1 Presentation av ämnet

När samhället straffar en person för brott kan detta ses som den yttersta formen av statlig maktutövning gentemot den enskilde. Att det rättsliga förfarandet blir rättvist mot den enskilde är därför ytterst viktigt. Rätten till en rättvis rättegång utgör således en av våra mest grundläggande mänskliga rättigheter. Den enskildes rätt till en rättvis rättegång är en omfattande rättighet. Rätten för den tilltalade att förhöra målsägande och vittnen utgör en av de viktigaste beståndsdelarna i rätten till en rättvis rättegång.

Mitt syfte med detta arbete är att närmare belysa förhållandet mellan Europakonventionen och Rättegångsbalken, speciellt vad gäller den tilltalades rätt att förhöra målsägande och vittnen. För att uppnå detta blir det aktuellt att undersöka den i Europakonventionen centrala bestämmelsen i artikel 6 om rätten till en rättvis rättegång, och speciellt de i artikel 6.3 d uppställda minimirättigheterna i brottmål.

1.2 Metod och avgränsning

Min ambition har varit att i första hand göra en deskriptiv framställning av gällande rätt samt en presentation av på området aktuella rättsfall. Ämnet är väldigt stort och för att avgränsa mig har jag valt att uteslutande behandla brottmål och fokusera på följande situationer:

- målsägande eller vittnen vägrar att yttra sig
- målsägande eller vittnen har försvunnit
- anonyma vittnen

Anledningen till att jag har valt att behandla just dessa situationer är att jag anser att de är de mest intressanta på grund av den rådande utvecklingen i samhället där personer inte vill prata med polisen eller inte vågar ställa upp och vittna i rätten. Detta påverkar inte bara den som utsatts för brott, utan även den tilltalade. Jag är medveten om att den tilltalades rätt att ställa frågor till målsägande och vittnen aktualiseras även i andra situationer, men jag har ändå varit tvungen att begränsa min undersökning på något sätt. Avsnittet om anonyma vittnen har jag valt att ta med därför att frågan aktualiseras allt mer i debatten, speciellt med tanke på ökningen av den organiserade brottsligheten. Det är också relevant eftersom grundläggande principer inom den svenska processrätten därigenom ifrågasätts.

Det material som använts är, utöver lag- och konventionstext, även förarbeten, praxis och doktrin. En väsentlig skillnad mellan den svenska rätten och Europakonventionen är vilken betydelse förarbeten tillmäts. Förarbeten tillmäts stor betydelse i svensk rätt, men ingen betydelse alls i den europeiska regleringen.¹ Med bakgrund i detta får den praxis som kommer från Europadomstolen stor betydelse eftersom stadgandena i Europakonventionen är av generell karaktär och lämnar utrymme för tolkning. Således bygger avsnittet om Europakonventionen till stor del på avgöranden från Europadomstolen.

1.3 Disposition

Vad gäller dispositionen kan kort sägas att jag valt att inleda med ett kapitel där Rättegångsbalkens regler gällande vittnen och muntliga respektive skriftliga utsagor behandlas. Syftet med denna del är att beskriva gällande rätt för de tre ovan nämnda situationerna jag valt att fokusera på. Kapitlet avslutas med exempel ur praxis som visar på hur reglerna användas i dessa tre situationer. Nästa kapitel handlar om Europakonventionen i allmänhet och dess ställning i svensk rätt. Syftet med detta kapitel är att sätta Europakonventionen och dess regler i relation till Rättegångsbalken.

Därefter följer ett kapitel om artikel 6 i Europakonventionen och framförallt artikel 6.3 d vilken behandlar den tilltalades rätt att förhöra vittnen. Syftet med denna del är att visa gällande rätt enligt Europakonventionen. Kapitlet avslutas med praxis från Europadomstolen gällande de tre utvalda situationerna. Som avslutning kommer ett kapitel där några jämförelser mellan regleringen i Rättegångsbalken och Europakonventionen görs. I kapitlet belyses även skillnaderna i praxis med utgångspunkt i de rättsfall som behandlats tidigare i arbetet.

---

¹ Danelius, s. 55

2. RÄTTEGÅNGSBALKEN

2.1 Inledning

Syftet med detta kapitel är att presentera de regler och principer som återfinns i Rättegångsbalken gällande framförallt muntlig bevisning och vittnen. Presentationen av dessa regler görs för att visa vad som är gällande svensk rätt vilket sedan kommer att jämföras med Europakonventionens regler som skall presenteras i kommande kapitel. Hur Rättegångsbalkens regler tillämpas i praxis visas sedan genom en genomgång av ett antal rättsfall.

2.2 Allmänna straffprocessuella principer

2.2.1 Muntlighetsprincipen

Förhandlingen skall vara muntlig detta stagas i RB 43:5 och RB 46:5. Parterna får i regel inte ge in eller läsa upp inlagor eller andra skriftliga anföranden.² Dock får part läsa upp yrkanden eller grunder ur handlingarna.³ Bakgrunden till uppläsningförbudet är bland annat att det blir lättare för rätten att bedöma vittnenas trovärdighet när de talar fritt än om de skulle läsa innantill.⁴ I RB 36:16 stadgas därför att ett vittne skall avge sin berättelse muntligt. Vittnen får dock, med rättens tillåtelse, använda sig av minnesanteckningar.

Även den skriftliga bevisningen skall i princip läsas upp, men rätten kan förordna om att den skall anses upptagen utan uppläsning, RB 46:7 st 1. Detta kräver dock att båda parterna medger detta, att domstolens ledamöter tagit del av bevisningen och att det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna.⁵

2.2.2 Principen om fri bevisföring och fri bevisprövning

Principen om fri bevisföring innebär att parterna får åberopa vilken bevisning de vill.⁶ I brottmål finns, till skillnad från civilmålen, inget förbud mot att åberopa ny bevisning först vid huvudförhandlingen enligt RB 45:17 jämfört med RB 43:10.

---

² Ekelöf/Edelstam/Boman, s. 14

³ Fitger/Mellqvist, s. 293 f.

⁴ Prop. 1931:80, s. 39

⁵ Lindell/Eklund/Asp/Andersson, s. 226

⁶ Ekelöf/Boman, s. 24

Även bevis med lågt bevisvärde, såsom hörsägenbevisning, är tillåten. Den fria bevisföringen inskränks av rättens möjlighet att enligt RB 37:7 avvisa bevisning. För att kunna avvisa bevis enligt 37:7 krävs dock en värdering av det enskilda beviset under pågående rättegång.⁷ Undantag från den fria bevisprövningen kan ske i lag. Ett exempel på detta är JB 9:17 st 2 där det stadgas att syn skall vara det exklusiva bevismedlet för fastställande av bostadens skick.

Den fria bevisprövningen innebär att rätten själva avgör vilket värde bevisningen har. Syftet med den fria bevisvärderingen är att skapa förutsättningar för materiellt riktiga domar.⁸ Den fria bevisprövningen finns lagfäst i RB 35:1. Där stadgas: ”Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat. Vad om verkan av visst slag av bevis är stadgat vare gällande.” Att rätten skall göra sin bedömning utifrån allt som förekommit innebär att även sådan processuell verksamhet som inte utgör bevisföring kan läggas till grund för bedömningen.⁹

Även om metoderna för värdering skiljer sig åt, måste resultatet kunna motiveras och förstås av såväl dem som dömer som av dem som döms. Frågan om en tilltalad skall bli dömd eller ej får ju inte vara beroende av vem som dömer.¹⁰ Enligt motiven måste domarens bedömning vara objektivt grundad och kunna godtas av andra förståndiga personer.¹¹ Enligt den fria bevisvärderingen kan ett enda vittnesbevis ligga till grund för en fällande dom. För att en vittneskonfrontation skall fungera som bevis under en rättegång krävs det att den är väl dokumenterad och därmed kontrollerbar.¹² Vid vittnesförhör skall inte bara själva vittnesutsagan beaktas utan rätten skall även bedöma personen som vittnar.

2.2.2.1 Otillåtet åtkommen bevisning

Vad gäller bevisning som åtkommit på otillåtna vägar, finns inget direkt stadgat i lag eller motiv. Utgångspunkten är dock att otillåtet anskaffad bevisning är tillåten enligt principen om fri bevisföring, även om praxis på området är mager.¹³ Om den olagliga tillkomsten av ett bevis består i en grov kränkning av en grundläggande rättighet och om det olovligt åtkomna beviset har avgörande betydelse för målets utgång, så talar mycket för att detta utgör en

---

⁷ Lindell, s. 126

⁸ Lindell, s. 132

⁹ Ekelöf/Boman, s. 24

¹⁰ Diesen, s. 7

¹¹ Prop. 1931:80, s. 93

¹² Diesen/Björkman/Forssman/Jonsson, s. 149

¹³ Lindell/Eklund/Asp/Andersson, s. 362, samt NJA 1986 s.489, NJA 2003 s. 323

kränkning mot Europakonventionens artikel 6, även om det är i överensstämmelse med principen om fri bevisföring.¹⁴

2.2.3 Omedelbarhetsprincipen

Målets avgörande skall grundas på vad som omedelbart framkommit under huvudförhandlingen. Detta framgår av RB 17:2 och RB 30:2. Syftet med regeln är att säkerställa koncentrationen av bevismaterialet till huvudförhandlingen och för att på så sätt skapa goda förutsättningar att bedöma bevismaterialet i ett sammanhang. Omedelbarhetsprincipen innebär således ett förbud för rätten att utnyttja bevismaterial som endast förekommit under förberedelsen, men inte under huvudförhandlingen. Detta innebär således ett förbud för rätten att nyttja den kunskap om relevanta fakta som de erhållit utanför huvudförhandlingen.¹⁵ Omedelbarhetsprincipen innebär att bevisningen skall upptas vid huvudförhandlingen, men principen säger inget om vilka bevis som får användas.¹⁶

2.2.4 Principen om bevisomedelbarhet

Enligt RB 35:8 skall bevis upptagas vid huvudförhandlingen. Med att upptagas menas enligt Rättegångsbalken exempelvis att ett vittne skall höras inför rätten. Om en vittnesutsaga läses upp för rätten har bevisningen förebringats, men ej upptagits enligt vad som sägs i RB 35:8.¹⁷ Således skiljer sig omedelbarhetsprincipen och principen om bevisomedelbarhet åt, eftersom en uppläsning av en vittnesutsaga stämmer överens med omedelbarhetsprincipen eftersom den företagits under huvudförhandlingen.

2.2.5 Principen om bästa bevismaterialet

Principen om det bästa bevismaterialet innebär att om en och samma kunskapskälla utan svårighet kan utnyttjas på flera olika sätt så skall det bevismedel användas, som medför den säkraste bevisningen. Rätten bör som vittne låta höra den som haft de bästa möjligheterna att göra en ordentlig iakttagelse. Syftet är således att beviskedjan skall bli så kort som möjligt.¹⁸ I andra rättskulturer, exempelvis i engelsk och amerikansk rätt, finns regler om "hearsay", som innebär att ett vittne inte får uttala sig om vad han hört andra berätta om beviset.¹⁹ Att en vittnesutsaga bygger på hörsägen påverkar i Sverige bara bevisvärdet och inte

---

¹⁴ Lindell/Eklund/Asp/Andersson, s. 363

¹⁵ Ekelöf/Boman, s. 22

¹⁶ Diesen/Brun/Olsson, s. 15

¹⁷ Ekelöf/Boman, s. 28

¹⁸ Ekelöf/Boman, s. 27

¹⁹ Ekelöf/Boman, s. 26

tillförlitligheten.²⁰ Principen om bästa bevismaterialet har också betydelse när det gäller användandet av förundersökningsprotokoll som bevismaterial. En sådan användning står ofta i strid med principen om det bästa bevismaterialet, varför förundersökningsprotokollet endast bör användas i undantagsfall, jämför med RB 36:16.

Den ovan nämnda bestämmelsen i RB 35:8 är även ett uttryck för principen om bästa bevismaterialet. Denna princip går dock längre eftersom principen om omedelbarhet endast tar sikte på den bevisning som läggs fram under rättegången. Principen om bästa bevismaterialet fokuserar på hela bevisedjan. Principen om bästa bevismaterialet uttrycks i exempelvis RB 35:14 där det stadgas att skriftliga vittnesutsagor endast undantagsvis är tillåtna. I enighet med principen strävar man efter att höra vittnet själv berätta sin historia.

2.2.6 Den kontradiktoriska principen

Den kontradiktoriska principen, även kallad förhandlingsprincipen, innebär att två parter står emot varandra och att båda parterna är verksamma under rättegången. Med den kontradiktoriska principen kan även menas att ingen får dömas ohörd. En handläggning där ena parten inte alls får tillfälle att tillvarata sina intressen står således ej i överensstämmelse med den kontradiktoriska principen.²¹

Den misstänkte får enligt Europakonventionen inte sättas i ett ogynnsamt läge i förhållande till motparten. Den misstänkte har inte tillgång till samma utredningsorganisation som åklagaren. Ibland är han frihetsberövad vilket påverkar hans möjligheter att aktivt verka för sitt försvar. Därför finns bestämmelser i både RB och Europakonventionen om den misstänktes rättigheter att försvara sig.²² I brottmål är det dock rättens ansvar att se till att saken blir ordentligt utredd enligt RB 46:4 st 2. För den misstänkta trygghet skall rätten avhjälpa otydligheter och ofullständigheter samt se till att bevisningen utnyttjas på bästa möjliga sätt.²³

Man bör notera att den kontradiktoriska principen endast innebär att parterna skall beredas möjlighet att föra sin talan. Om en part själv väljer att inte göra det så innebär inte detta något

---

²⁰ Se exempelvis NJA 1988 s. 534 där uppgifter, lämnade till polisen av person som sedan ej hörts under huvudförhandlingen, gällande den tilltalades narkotikaförsäljning förvisso ansågs tillförlitliga, men bevisningen inte ansetts tillräcklig för en fällande dom

²¹ Ekelöf/Edelstam, s. 70

²² Bring/Diesen/Wahren, s. 46

²³ Ekelöf/Edelstam, s. 74

brott mot den kontradiktoriska principen. I brottmål är det dock upp till rätten att se till att domen ändå blir materiellt riktig.

2.3 Muntlig bevisning

2.3.1 Om vittnen

Enligt RB 36:1 råder en allmän medborgerlig vittnesplikt i Sverige. Det innebär, med vissa undantag, att var och en kan tvingas vittna under straffansvar. Vittnets skyldigheter består av att inställa sig i domstolen, avlägga ed och vittnesmål och att hålla sig till sanningen. Alla dessa skyldigheter är sanktionerade på olika sätt. Enligt RB 35:7 kan den som inte inställer sig drabbas av vite eller hämtning. Den som vägrar avlägga vittneseden eller avlägga vittnesmål kan åläggas att betala vite eller i vissa fall häktas enligt RB 36:21. Den som vittnar skall således avlägga vittneseden enligt RB 36:11. Att vittna under ed innebär att man kan drabbas av straffansvar om man far med osanning, eftersom man då kan dömas för mened enligt BrB 15:1.

Även personer bosatta i Danmark, Finland, Norge eller Island omfattas av den nordiska vittnesplikten, förutsatt att de fyllt 18 år.²⁴ Detta innebär att de måste inställa sig efter kallelse. Svenska domstolar kan även begära att vittnen som befinner sig utomlands skall förhöras vid utländsk domstol.²⁵

2.3.1.1 Obehörig att vittna

Målsäganden och den tilltalade är befriade från plikten att vittna under ed, RB 36:1. Processberedningen ansåg att det vore obilligt att gentemot part använda samma stränga medel för sanningspliktens utkrävande som ansetts böra tillämpas mot vittnen.²⁶ Part kan dock höras under sanningsförsäkran enligt RB 37 kapitlet. Den tilltalade får endast höras utan sanningsförsäkran enligt RB 37:2 1 st e contrario. Straffsanktionen för osann partsutsaga, BrB 15:2, är mildare än den sanktion som gäller för vittnens mened. Den vittnesbefrielse som finns för den tilltalade gäller även medåtalade enligt RB 36:1 st 2.

---

²⁴ Lag (1974:752) om nordisk vittnesplikt

²⁵ Lag (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål och Lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol

²⁶ Prop. 1931:80, s. 108

Den tilltalades vittnesbefrielse hänger ihop med rätten att inte belasta sig själv som tillförsäkras av artikel 6 i Europakonventionen. Denna princip ingår i rätten till en rättvis rättegång. Då det är åklagaren som har bevisbördan har den tilltalade rätt att inte uttala sig alls, rätten till tystnad. Om den tilltalade skulle tvingas vittna under ed skulle detta direkt stå i strid med rätten att inte belasta sig själv.

Det finns även andra som är obehöriga att vittna under ed, nämligen barn och personer som lider av psykisk störning, enligt RB 36:4 och 36:13 st 1. Även den som via sin yrkesroll omfattas av tystnadsplikt eller sekretess, såsom advokater eller präster, är obehörig att vittna enligt RB 36:6. Denna obehörighet är dock partiell eftersom RB 36:6 endast befriar den berörde från att svara på frågor om sådant som paragrafen behandlar. Det finns således fortfarande en plikt att vittna och svara på frågor om annat.²⁷

2.3.1.2 Inskränkningar i vittnesplikten

Den allmänna vittnesplikten i RB 36:1 har vissa undantag. Reglerna om inskränkning av vittnesplikten innebär att intresset att utreda sanningen får stå tillbaka för vissa andra intressen som ansetts väga tyngre.²⁸ Det främsta undantaget återfinns i RB 36:3 som stadgar att anhöriga till den tilltalade inte behöver vittna. Att ålägga en parts närmaste släktingar en ovillkorlig skyldighet att vittna framhölls i motiven till Rättegångsbalken, som en obillig hårdhet.²⁹ Konflikten mellan att tala sanning och att hjälpa sina anhöriga skulle resultera i en alltför svår avvägning.³⁰

Reglerna om inskränkning i vittnesplikten i RB 36:3 är dispositiva till förmån för vittnet. Det är vittnet själv som avgör huruvida han vill vittna eller ej. Vittnet bör erinras om detta innan han vittnar, RB 36:10 st 2. Väljer han att vittna måste han dock svara på alla frågor. Även om vittnet väljer att utnyttja sin rätt enligt RB 36:3 måste han infinna sig i domstolen enligt kallelse.³¹ Enligt RB 36:6 får ett vittne vägra att yttra sig angående omständigheter, vars yppande skulle röja att vittnet eller någon närstående till honom förövat någon brottslig eller vanärande handling. Denna begränsning är liksom den i RB 36:5 partiell och ger endast befrielse från att svara på vissa frågor.

---

²⁷ Ekelöf/Boman, s. 182

²⁸ Lindell, s. 54

²⁹ Prop. 1931:80, s. 104

³⁰ Bring/Diesen/Wahren, s. 37

³¹ Fitger/Mellqvist, s. 250

Reglerna gällande inskränkningar i vittnesplikten hänger samman med det tidigare nämnda skyddet mot självinkriminering enligt artikel 6 i Europakonventionen.³² Reglerna som undantar anhöriga från vittnesplikten hänger samman med Europakonventionens artikel 8 gällande respekten för familjelivet. Enligt artikel 8 skall staterna inte enbart avhålla sig från ingrepp i familjelivet utan artikeln ålägger även staterna positiva skyldigheter.³³ RB 36:3 kan ses som ett uttryck för en sådan positiv skyldighet.

2.3.1.3 Vittnesmålet

Vittnesförhör skall ske muntligt, RB 36:16. Vittnet får använda minnesanteckningar, men det får inte röra sig om uppläsning utan vittnet skall tala fritt. Vittnet är inte skyldigt att dra några slutsatser av vad han sett, detta kan till och med vara omlämpligt. Om vittnet under rättegången lämnar andra uppgifter än de som lämnats under förundersökningen får polisens förhørsprotokoll läsas upp och användas som bevisning, RB 36:16 2 st. I sådana situationer är det upp till rätten att bedöma huruvida vittnets muntliga utsaga väger tyngre än de skriftliga uppgifterna.³⁴

Muntliga vittnesutsagor kan i vissa fall upptagas via telefon under rättegången enligt RB 46:7 2 st. För att detta skall vara möjligt måste det dock vara lämpligt med hänsyn till bevisningens art och omständigheterna i övrigt. Det är även möjligt när bevisning inför rätten skulle innebära kostnader och olägenheter som inte står i proportion till bevisningens betydelse. Högsta domstolen har dock fastslagit att det inte är tillåtet med vittnesförhör via telefon när uppgifterna är av avgörande betydelse för målet eller när uppgifternas bevisvärde inte är helt okomplicerat att bedöma.³⁵

2.3.2 Den tilltalades rätt att höra vittnen

Enligt RB 36:17 st 2 har motparten rätt att höra ett vittne, efter det inledande förhöret som hålls av den part som kallat vittnet. Detta innebär en rätt för den tilltalade att höra alla vittnen som åklagaren kallat. I RB 36:17 st 2 stadgas även att rätten bör leda förhöret om motparten inte är närvarande, eller om det av annan anledning behövs.

---

³² Se ovan under 2.3.1.1

³³ Danelius, s. 262

³⁴ Diesen/Brun/Olsson, s. 18

³⁵ NJA 1997 s. 822

2.3.3 Om målsäganden

Definitionen på målsäganden återfinns i RB 20:8 st 4. Under förundersökningen intar inte målsäganden någon speciell ställning utan har samma skyldighet som envar att infinna sig till förhör.³⁶ Under huvudförhandlingen hörs målsäganden endast upplysningsvis, eftersom denne inte får vittna under ed. Bakgrunden till detta är enligt motiven att målsäganden liksom den tilltalade är part i målet och därför ej bör höras under ed.³⁷

Om målsäganden är frånvarande vid huvudförhandlingen skall rätten, enligt RB 46:6 st 3, i den mån det behövs se till att det ur handlingarna läggs fram vad målsäganden tidigare anfört. Detsamma gäller för den tilltalade. Dock finns ett stadgande i RB 35:4 som säger att om part underlåter att enligt rättens beslut infinna sig till huvudförhandling eller fullgöra något under rättegången eller besvara för utredningen framställd fråga, kan rätten pröva vilka verkan som bevis partens agerande får. Om målsäganden avviker från vad han tidigare sagt eller vägrar att yttra sig under huvudförhandlingen kan regleringen i RB 36:16 st 2 tillämpas enligt RB 37:3.³⁸

2.3.4 Skriftliga utsagor

Enligt RB 35:14 får skriftliga vittnesutsagor endast åberopas i undantagsfall. Det principiella förbudet mot skriftliga vittnesutsagor har motiverats av muntlighetsprincipen, principen om bevisomedelbarhet och principen om bästa bevismaterialet. I motiven till bestämmelsen uttalade processberedningen att i den dåvarande processen, särskilt i överrätterna, förekom skriftliga vittnesattester i stor utsträckning och att dessa ej sällan var mycket otillförlitliga och därför hade ringa bevisvärde.³⁹ Möjligheten att använda skriftliga utsagor vidgades i och med tingsrättsreformen.⁴⁰ I samband med detta fick RB 35:14 sin nuvarande lydelse. Skriftliga utsagor kommer dock i framtiden tillåtas i tvistemål om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt.⁴¹

Skriftliga utsagor är således endast tillåtna i vissa undantagsfall. De fall som nämns i paragrafen är enligt första punkten fall som är särskilt föreskrivna i lag, såsom exempelvis RB 35:12 om uppteckning från bevisupptagning i utlandet eller RB 40 kapitlet som behandlar

---

³⁶ Bring/Diesen/Wahren, s. 40

³⁷ Prop. 1931:80, s. 59

³⁸ Se ovan under 2.3.1.3

³⁹ Prop. 1931:80, s. 90

⁴⁰ Prop. 1986/87:89

⁴¹ SFS 2005:683, s. 5

skriftliga utsagor från sakkunniga. Enligt andra punkten är skriftliga utsagor tillåtna då förhör inte kan hållas vid eller utom huvudförhandlingen eller i övrigt inför rätta med den som lämnat berättelsen. Denna punkt behandlar situationer som exempelvis om den som avgivit utsagan avlidit eller är varaktigt sjuk på sådant sätt att han inte kan förhöras eller om den som lämnat utsagan befinner sig på okänd ort och det kan antas att han inte kan anträffas.⁴²

Den tredje punkten i RB 35:14 rör situationer då det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandlingen kan antas medföra, vad som kan antas stå att vinna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter.⁴³ Exempel på detta är uppläsning ur polisrapport istället för förhör med polis som kanske inte minns just den bilisten han stoppade just den dagen, utan ändå bara kommer att upprepa det som står i polisrapporten.⁴⁴ Detta gäller dock endast enklare fall.

RB 35:14 avser fall där den skriftliga utsagan åberopas istället för den muntliga utsagan och uppgiftslämnaren inte hörs i målet till skillnad från RB 36:16 st 2 som avser fall när uppgifter som tidigare lämnats får förebringas när vittnet avviker från vad han tidigare sagt eller när vittnet eller målsäganden inte vill yttra sig.⁴⁵

Den alltmer internationella brottsligheten kräver mer flexibilitet, exempelvis vad gäller upptagning av vittnesutsagor i utlandet.⁴⁶ I samband med tingsrättsreformen uttalades att det finns situationer när man måste acceptera en något sämre kvalitet på underlaget som exempelvis bevisupptagning utomlands ger, speciellt i fall när det är omöjligt för vittnet att inställa sig eller när kostnaden för inställelse skulle uppgå till orimliga belopp eller om vittnet själv kan träffas av så stora olägenheter att han inte kan gottgöras enbart genom kostnadsersättning.⁴⁷

RB 35:14 nämner bara redan inledd eller förestående rättegång. Skriftliga berättelser som upprättas innan får tydligen åberopas som bevis.⁴⁸ Bevisvärdet av en skriftlig berättelse är dock generellt sett lägre än bevisvärdet av en muntlig.⁴⁹

---

⁴² Prop. 1986/87:89, s. 173

⁴³ Diesen/Brun/Olsson, s. 15

⁴⁴ Bring/Diesen/Wahren, s. 94

⁴⁵ Diesen/Brun/Olsson, s. 17

⁴⁶ Prop. 1986/87:89, s. 172

⁴⁷ Prop. 1986/87, s. 179 f.

⁴⁸ Lindell/Eklund/Asp/Andersson, s. 383

2.3.4.1 Förundersökningsprotokoll som bevisning

Förundersökningsprotokollet blir endast processmaterial i vissa fall, när vittnen inte minns eller vägrar yttra sig, RB 36:16 st 2, vittnet inte är närvarande av en eller annan anledning, RB 35:14, eller om målsäganden eller den tilltalade inte är närvarande, RB 46:6 st 3. Ett annat fall då förundersökningsprotokollet kan användas som bevisning är om huvudförhandlingen äger rum trots att målsäganden eller den tilltalade inte är närvarande personligen, RB 46:6 st 3. Detta undantag gäller dock inte för vittnen.

Frågan huruvida förundersökningsprotokollet får användas som bevisning när anhöriga nyttjar sin rätt att inte vittna har behandlats i doktrinen.⁵⁰ Slutsatsen är att förundersökningsprotokollet inte får användas i sådana situationer eftersom det vore att kringgå syftet med RB 36:3. Denna slutsats stämmer även överens med praxis.⁵¹ I doktrinen har också diskussioner förts gällande den generella användningen av förundersökningsprotokollet som bevis och dess bevisvärde.⁵² I praxis har konstaterats att man, vid användandet av förundersökningsprotokollet som bevisning, måste beakta att polisförhör inte är kringgärdade med samma rättssäkerhetsgarantier som förhör inför domstol.⁵³ Processkommissionen har uttalat att en uppläsning alltid resulterar i att nyanserna från en muntlig utsaga försvinner.⁵⁴

2.4 Anonyma vittnen

I Sverige finns ingen möjlighet att vittna anonymt. Inför ett vittnesmål måste vittnet alltid uppge sitt fullständiga namn enligt RB 36:10. Om den som skall vittna är rädd för exempelvis den tilltalade kan rätten besluta att denne får lämna rättssalen under vittnesförhöret enligt RB 36:18. Detsamma gäller för målsäganden. Den tilltalade får då lyssna på förhöret från ett annat rum, via högtalare. Den tilltalade har dock alltid rätt att ställa frågor till vittnet, RB 36:18 st 2.

---

⁴⁹ Fitger/Mellqvist, s. 247 f.

⁵⁰ Se bland annat Ekelöf/Boman, s. 193 och Fitger, s. 214

⁵¹ Se exempelvis RH 1980:11 där hovrätten just nådde den slutsatsen att undantaget i RB 35:14 inte är tillämpligt när någon utnyttjar sin rätt enligt RB 36:3.

⁵² Se bland annat Ekelöf/Boman s. 28 f. och Lindell s. 128.

⁵³ RH 1983:121

⁵⁴ SOU 1926:32 Del 2, s. 20

Om vittnet eller målsäganden känner sig hotad kan beslut om förbud för den tilltalade att besöka eller på annat sätt ta kontakt med den hotade meddelas.⁵⁵ Det viktigaste skyddet för vittnen utgörs dock av straffsanktioneringen för övergrepp i rättsak som återfinns i BrB 17:10. Straffet för detta brott har genom en lagändring 1997 skärpts.⁵⁶ Avsikten med straffstagandet är att ge straffrättslig skydd för intresset av att den som utför talan eller avger utsaga vid domstol eller myndighet inte påverkas på ett otillbörligt sätt.⁵⁷

I en rapport från rikspolisstyrelsen har det lämnats ett förslag om anonymitetsskydd för vittnen.⁵⁸ Förslaget innebar i korthet att vittnens identitetsuppgifter skall kunna hållas hemliga för den tilltalade och utomstående, men att identiteten med tystnadsplikt skall, vara känd för polis, åklagare, försvarare och domare. Frågan om anonyma vittnen har också berörts i en departementspromemoria,⁵⁹ där dock en mer negativ inställning framförts. I promemorian uttalades att en ordning som tillåter anonyma vittnen skulle stå i strid med en av de grundläggande principerna i ett rättssamhälle och parts rätt till fullständig insyn i de förhållanden som läggs till grund för en domstols avgörande.⁶⁰

Personsäkerhetsutredningen konstaterade att det är ett växande problem att personer som förhörs i brottmålsrättegångar inte vågar stå fast vid de uppgifter som de tidigare lämnat till polis, eftersom de är rädda för repressalier från den tilltalades sida. Detta problem förekommer främst i mål om grov eller organiserad brottslighet.⁶¹ I utredningen fastslogs att en avvägning måste göras mellan orimligheten i att tvinga någon att vittna när det finns ett hot mot denne, och den grundläggande principen om den tilltalades rätt till insyn i de förhållanden som ligger till grund för en fällande dom. Det diskuterades huruvida anonyma vittnen automatiskt avslöjas genom de uppgifter som de lämnar. Utredningen förordade skydd för vittnet såsom exempelvis skyddat boende, hjälp med myndighetskontakter och olika former av ekonomisk kompensation istället för möjligheten att vittna anonymt.⁶²

---

⁵⁵ Lag (1988:688) om besöksförbud

⁵⁶ Prop. 1996/97:135

⁵⁷ Prop. 1996/97:135, s. 5 f.

⁵⁸ RPS 1990:4

⁵⁹ Ds 1995:1

⁶⁰ Ds 1995:1, s. 41

⁶¹ SOU 2004:1, s. 203

⁶² SOU 2004:1, s. 210

2.5 Exempel ur praxis

2.5.1 Målsägande eller vittne vägrar yttra sig

○ RH 1997:95

B har utsatts för misshandel av L. L förnekar gärningen. Under tingsrättsförhandlingarna har inte målsäganden kunnat inställa sig, trots upprepade försök. Tingsrätten beslutade då att enligt RB 35:14 p 2 låta åklagaren åberopa de uppgifter som B lämnat under förundersökning som bevisning. B har under förundersökningen berättat att han känner gärningsmannen, men vägrat att namnge honom på grund av rädsla för repressalier. B:s uppgifter stöds av andra vittnesmål och övrig utredning, och L döms av tingsrätten. Under rättegången i hovrätten har B tvångsvis inställt sig, men vägrar i princip att yttra sig. Det enda han säger är att han aldrig pekat ut L som gärningsman.

Hovrätten konstaterade inledningsvis att tillåtande av uppläsning av förundersökningsmaterial inte i och för sig kan anses strida mot artikel 6 i Europakonventionen. Rätten uttalade att det ur Europadomstolens praxis kan utläsas att om en kränkning av konventionen ansetts föreligga brukar vara beroende av om den fällande domen baserats huvudsakligen på uppläst förundersökningsmaterial eller inte. För att hovrätten skall kunna ta ställning till den saken blir det nödvändigt att först granska bevisningen i målet. Hovrätten gjorde bedömningen att RB 36:16 st 2 skall tolkas restriktivt med beaktande av artikel 6 i Europakonventionen. B hade undvikit att direkt peka ut den tilltalade som gärningsman. Målsägandens uppgifter kunde därför enligt hovrätten inte ensamma läggas till grund för fällande dom. Åklagaren hade dock även förebringat viss ytterligare bevisning som pekade på den tilltalades skuld. Hovrätten dömde den tilltalade för mordförsök. Domen överklagades inte.

○ RH 2002:65

Målet gällde grov kvinnofridskränkning och målsäganden N hade under rättegången vägrat svara på frågor från åklagaren och den tilltalades försvarare. Den huvudsakliga bevisningen mot den tilltalade A har därigenom kommit att bestå av de uppgifter målsäganden lämnat vid polisförhör. A förnekade grov kvinnofridskränkning, men erkände att han vid tre tillfällen brukat våld mot N. I tingsrätten dömdes A för grov

kvinnofridskränkning. Domen baserades på de uppgifter som N lämnat i polisförhör. Frågan för hovrätten blev således om ett sådant bevismaterial kan läggas till grund för en fällande dom.

Hovrätten började med att konstatera att en grundläggande princip i det svenska rättegångsförfarandet är att den som anklagas för brott skall ha möjlighet att angripa den bevisning som åberopas mot honom. ”Principen kommer till uttryck i artikel 6 i Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Europadomstolen har i flera fall, där uppgifter av målsägande eller vittnen varit den avgörande bevisningen mot den tilltalade, funnit att det strider mot artikel 6 att lägga dem till grund för en fällande dom när den som lämnat uppgifterna inte hörts i rättegången och den tilltalade eller företrädare för honom inte heller i annat sammanhang fått tillfälle att fråga ut uppgiftslämnaren.” Hovrätten ogillade åtalet för grov kvinnofridskränkning och dömde endast A för den misshandel han erkänt.

2.5.2 Målsägande eller vittne har försvunnit

o NJA 1991 s. 512 (I och II)

I två brottmål om ansvar för grov narkotikabrottslighet har den huvudsakliga bevisningen mot de tilltalade bestått av uppgifter som har lämnats vid polisförhör utomlands (I och II) samt av uppgifter lämnade vid domstolsförhandling utomlands (II). Fråga i fallen blev vad som krävs för att lägga detta bevismaterial till grund för en fällande dom.

I båda fallen var uppgifterna centrala för målet. Högsta domstolen konstaterade att det inte i något av fallen var möjligt att höra vittnena i svensk domstol och att man därför kunde tillåta de skriftliga uppgifterna med stöd av RB 35:14. Men Högsta domstolen konstaterade även att rättens allmänna skyldighet att sörja för att brottmål blir tillfredställande utredda medför ett ansvar för att bevismaterialet förebringas på det med hänsyn till omständigheterna bästa möjliga sättet och på så sätt att befogade rättssäkerhetsanspråk från den tilltalades sida tillgodoses. Vidare uttalade Högsta domstolen att det uppenbarligen inte alltid är möjligt att åstadkomma en bevisupptagning utomlands som tillgodoser rättssäkerhetsaspekterna på det sätt som är

önskvärt. Högsta domstolen ogillade åtalen på grund av att de upplästa uppgifterna från polisutredningen var den enda bevisningen i båda målen.

○ **NJA 1992 s. 532**

Målet gällde rån och målsäganden M kallades till huvudförhandlingen men kunde inte delges kallelsen, varken till förhandlingen i tingsrätt eller hovrätt. Åklagaren tilläts att åberopa de uppgifter som M lämnat under polisförhören som bevisning. Under huvudförhandlingen hölls förhör med den polisman som hört M under förundersökningen. Den tilltalade S dömdes i både tingsrätt och hovrätt och domarna baserades på M:s uppgifter från polisförhören.

Högsta domstolen återförvisade målet till hovrätten med hänvisning till Europakonventionen och konstaterade att bestämmelsen om "fair trial" medför att RB 35:14 måste tillämpas mer restriktivt än ordalydelsen medger och avsikten synes vara. Eftersom det inte kunde uteslutas att nya delgivningsförsök hade kunnat lyckas ansågs användandet av RB 35:14 vara ett grovt rättegångsfel.

○ **NJA 1996 s. 649**

Målet gällde ansvar för grovt narkotikabrott och den huvudsakliga bevisningen mot den tilltalade G hade bestått av uppgifter som innan lämnats vid polisförhör utomlands och vid bevisupptagning inför utländsk domstol innan åtalet väcktes mot honom. Den tilltalade G hade inte påkallat förhör med uppgiftslämnaren A vare sig vid tingsrätten eller i hovrätten.

Högsta domstolen konstaterade att G inte påkallat förhör med A vare sig i tingsrätt eller hovrätt och inte heller vid något tillfälle under lagföringen begärt att han skulle beredas möjlighet att förhöra eller låta förhöra A. Med hänsyn till detta, och att A:s uppgifter och utpekande av G endast i förening med andra bevisfakta befunnits utgöra tillräcklig bevisning för en fällande dom, ansåg Högsta domstolen att hovrättens rättstillämpning inte uppenbart stred mot lag.

2.5.3 Anonyma vittnen

Eftersom det i Sverige inte är tillåtet att vittna anonymt så finns av naturliga skäl ingen direkt praxis gällande anonyma vittnen. Det nedan refererade rättsfallet behandlar situationen att ett delvis anonymt vittne lämnat landet.

○ RH 2001:71

Målet gällde ett mord som begåtts inne på en kriminalvårdsanstalt. Åklagaren åberopade som bevisning för gärningspåståendet uppläsning av en utskrift av en bandupptagning av ett vittnesförhör med B. Förhöret hade upptagits som ett förhör under förundersökningen. Vid förhöret var en för den tilltalade N särskilt utsedd offentlig försvarare närvarande. Denne fick emellertid inte kännedom om vittnets identitet. Tingsrätten avvisade bevisningen då vittnesförhör med anonymt vittne inte är tillåtet enligt svensk rätt. N dömdes ändå av tingsrätten för mord på grund av annan bevisning.

I hovrätten åberopades åter bevisningen. Hovrätten tillät att beviset fick åberopas och anförde att Europakonventionen i artikel 6 föreskriver principer för "fair trial". *"Europadomstolen har utvecklat en praxis som innebär att domstolen tillåter upptagande av förhör som hållits under förundersökningen antingen om försvarets rättigheter beaktats vid dessa förhör eller om förhöret under förundersökningen inte utgör den enda bevisningen i målet. Detta har ansetts gälla även beträffande anonyma vittnen."* Vittnet B hade, enligt åklagaren, under sin tid på kriminalvårdsanstalten utsatts för misshandel av andra intagna och hade således anledning att hysa fara för sitt liv. Hovrätten anförde: *"Att vid angivna förhållanden hålla förhör med B på sätt nu skett kan således inte anses strida mot artikel 6 i Europakonventionen."*

Hovrätten uttalade vidare att förhör med anonyma personer inte är tillåtet i svensk rätt. *"Sådana förhör har nämligen ansetts komma i konflikt med de grundläggande principerna för ett rättssamhälle, nämligen att en part skall ha fullständig insyn i vilka förhållanden som läggs till grund för en domstols avgörande. Frågan har vid flera tillfällen under senare år varit föremål för utredning i olika lagstiftningsammanshang. Lagstiftaren har dock valt att inte införa en regel som uttryckligen föreskriver ett förbud mot förhör med anonyma personer, utan har nöjt sig med att hänvisa till*

bestämmelserna i RB 36:10 och RB 37:3 om skyldigheten för rätten att höra vittnen eller målsäganden om hans eller hennes fullständiga namn.”

Vidare uttalades att frågan är om en utskrift av ett redan upptaget förhör med en anonym person bör kunna tillåtas eller inte. *”Denna fråga skall bedömas i ljuset av principen om fri bevisprövning. Denna princip innebär dels att någon begränsning inte uppställs i fråga om de kunskapskällor som får användas för sanningens utletande dels att en domare vid värderingen av den föreliggande bevisningen inte är bunden av legala regler. Dessa båda synpunkter har uttryckts genom föreskriften i RB 35:1, nämligen att rätten efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit i målet skall avgöra vad som är bevisat. Som bevis kan sålunda tjäna allt som förekommit i målet, även om det inte kan inordnas under de i lagen angivna bevismedlen. I detta sammanhang bör särskilt pekas på att ett bevis kan tillmätas ett högt bevisvärde även om det tillkommit på ett sätt som inte är i överensstämmelse med gällande regler.”*

Hovrätten tillät som sagt beviset och uttalade slutligen: *”Även om den åberopade utskriften av förhöret med B självständigt har ett mycket lågt bevisvärde kan det i vart fall för närvarande inte antas att beviset helt kan komma att sakna betydelse.”*

3. EUROPAKONVENTIONEN

3.1 Allmänt om Europakonventionen

I efterdyningarna av andra världskriget bildades Europarådet. Syftet var att skapa ett forum för samarbete mellan de europeiska länderna med demokrati och rättsstatlighet som grundvalar, vilka band Europas stater samman. Som ett resultat av detta utarbetades en konvention vilken undertecknades i Rom den 4 november 1950.⁶³ Sverige ratificerade den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) den 4 februari 1952. Sverige har även ratificerat de tilläggsprotokoll som lagts till konventionen. Konventionen och dess tilläggsprotokoll har införlivats i svensk lag genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna i kraft, som innebar en inkorporering av Europakonventionen i svensk rätt. Europakonventionens inledning innehåller en hänvisning till den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna.⁶⁴

Europakonventionen har en väldigt speciell ställning jämfört med andra rättighetskonventioner, främst med hänsyn till den individuella klagorätten, men också med hänsyn till det egna kontrollsystemet som består av Europadomstolen. Den enskilda klagorätten bygger enligt artikel 25 i Europakonventionen på att staten erkänt kommissionens behörighet. Europadomstolens behörighet förutsätter att staten erkänt domstolens jurisdiktion.

Europakonventionen innehåller inte någon rangordning av rättigheterna, och därmed finns inget system för vilken rättighet som går först om två eller flera skulle hamna i konflikt. Dock så kan rättigheterna delas upp i två kategorier, ovillkorliga och villkorliga.⁶⁵ Till de ovillkorliga rättigheterna hör: rätten till liv i artikel 2, förbud mot tortyr i artikel 3, förbud mot slaveri och tvångsarbete i artikel 4, rätt till frihet och säkerhet i artikel 5, rätten till en rättvis rättegång i artikel 6, inget straff utan lag i artikel 7, rätten att ingå äktenskap i artikel 12, rätt till effektivt rättsmedel i artikel 13, förbud mot diskriminering i artikel 14, rätten till fria val i protokoll 1 och förbudet mot dödsstraff protokoll 13.

---

⁶³ Danelius, s. 17

⁶⁴ FN:s Universal Declaration of Human Rights

⁶⁵ Jacobs/Ovey/White, s. 7

Villkorliga rättigheter är sådana som specificeras i konventionen men som det finns utrymme för staterna att inskränka för att säkra andra viktiga intressen. Exempel på sådana rättigheter är rätt till skydd för privat- och familjeliv i artikel 8, tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet i artikel 9, yttrandefrihet i artikel 10, frihet att delta i sammankomster och föreningsfrihet i artikel 11 och äganderätten i protokoll 1.

3.2 Europakonventionens tillämplighet

Enligt Europakonventionen skall de stater som anslutit sig till konventionen garantera var och en, som befinner sig inom respektive stats jurisdiktion, de mänskliga fri- och rättigheter som anges i konventionen. Konventionens tillämplighet är således inte inskränkt av en persons nationalitet, utan gäller alla som faller inom konventionsstaternas jurisdiktion. Europakonventionen är inte retroaktivt tillämplig, utan konventionsstatens förpliktelser gäller först när konventionen trädde i kraft i just den staten.⁶⁶

Europakonventionen fastställer endast en minimistandard för de mänskliga rättigheterna i konventionsstaterna. Finns mer långtgående rättigheter i någon annan konvention, exempelvis FN-konventioner eller liknande, väljer domstolen det alternativ som ger det bästa rättsskyddet för individen.⁶⁷

3.3 Europakonventionens ställning i svensk rätt

3.3.1 *Monism och dualism*

Enligt Europakonventionen artikel 1 är det konventionsstaterna som skall se till att individen åtnjuter de fri- och rättigheter som skyddas av konventionen. Således blir staternas egna metoder, för att ge de internationella reglerna genomslagskraft och effektivitet på det nationella planet, av stor vikt.⁶⁸ Genom att underteckna och ratificera ett internationellt avtal blir den ratificerande staten folkrättsligt bunden i förhållande till andra stater. Beroende på statens konstitutionella system tillämpas olika principer för hur konventionen skall bli del av den nationella rättsordningen.⁶⁹ Man brukar skilja på två olika principer, den monistiska och den dualistiska.⁷⁰

---

⁶⁶ Danelius, s. 49

⁶⁷ Nowak, s. 88

⁶⁸ Danelius, s. 35

⁶⁹ Bernitz/Kjellberg, s. 80

⁷⁰ Danelius, s. 35

Den monistiska principen innebär att internationella avtal blir del av den nationella rättsordningen redan när de ratificeras. Således krävs inget särskilt införlivande. *Den dualistiska principen* däremot, innebär att internationella avtal blir nationell rätt först då de inkorporeras eller transformeras. Inkorporation innebär att konventionen implementeras genom en lagstiftning som förklarar att konventionen skall gälla som inhemsk lag. Transformation innebär att konventionen blir en del av den inhemska lagen genom att den inhemska lagen ges ett innehåll som tillgodoser konventionens krav.⁷¹ Sverige, liksom många andra länder i Europa tillämpar den dualistiska principen.

Sverige ratificerade Europakonventionen 1952, dock utan att inkorporera konventionen i svensk rätt. Detta lämnade frågan om konventionens ställning till de svenska domstolarna. Två viktiga avgöranden på området kom under 1970-talet genom de så kallade transformeringsdomarna.⁷² I det första avgörandet, NJA 1973 s. 423 som gällde en fråga om vägran att utbetala retroaktiva lönetillägg till medlem av strejkande organisation gjordes gällande att denna vägran bland annat stred mot Europakonventionen. Högsta domstolen uttalade följande: *”Även om Sverige biträtt en internationell överenskommelse, gäller den ej direkt för den inomstatliga rättstillämpningen. I den mån överenskommelsen ger uttryck för principer som ej tidigare varit rådande här i riket, genomföres en korresponderande lagstiftning (”transformering”). Någon sådan har emellertid ej ansetts erforderlig vid Sveriges ratificerande av de utav [S] åberopade överenskommelserna. Det är därvidlag att märka att dessa ej kan anses ha den innebörd som [S] påstår.”*

Även Regeringsrätten intog en liknande ståndpunkt i det andra avgörandet, RÅ 1974 ref. 61, som gällde frågan huruvida en skolstyrelses beslut att tillåta affischering av vålds- och sexfilmer inom en skolas lokaler stred mot artikel 2 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Där uttalades: *”En av Sverige biträdd internationell överenskommelse gäller ej direkt för den inomstatliga rättstillämpningen i vårt land, utan de rättsliga principer, som kommit till uttryck i överenskommelsen, måste för att bli gällande rätt i vårt land, i den mån så erfordras, upptagas i en motsvarande lag (transformering). Någon mot artikel 2 i tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna svarande svensk transformeringslag*

---

⁷¹ Bernitz/Kjellberg, s. 80

⁷² Cameron, s. 174 f.

har icke kommit till stånd. Förpliktelse har således icke uppkommit för skolstyrelsen att i sin verksamhet iakttaga reglerna i tilläggsprotokollet.”

Under 1980-talet återopades Europakonventionen i några avgöranden från Högsta domstolen. Domstolens syn på Europakonventionens betydelse under denna period framgår av följande uttalande: *”Det är i vårt land en vedertagen uppfattning att bestämmelserna i internationella överenskommelser – i den mån de inte redan har motsvarighet i vår lagstiftning eller sedvanerätt – inte utan förmedling av lagstiftning blir gällande svensk rätt. Det får emellertid förutsättas, att bestämmelserna i regeringsformen, som tillkommit efter Sveriges ratifikation av den Europeiska konventionen, står i överensstämmelse med dennas föreskrift, och de senare kan därjämte belysa innebörden av bestämmelserna i regeringsformen.”*⁷³ Under 1980-talet och början av 1990-talet förändrades de högsta instansernas syn på Europakonventionen gradvis.⁷⁴ Man började ta intryck av Europakonventionen och av Europadomstolens domar, trots att dessa inte var bindande för svensk domstol. Avgöranden som *Sporrong och Lönnroth mot Sverige*⁷⁵, *McGoff mot Sverige*⁷⁶ och *Pudas mot Sverige*⁷⁷ blev viktiga för utvecklingen.⁷⁸

3.3.2 Ställningen som svensk lag

Den 1 januari 1995 trädde lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna i kraft, som innebar en inkorporering av Europakonventionen i svensk rätt. Inkorporeringen av Europakonventionen i svensk rätt innebar att det blev möjligt att göra rättigheterna gällande i svensk domstol. Även om rättigheterna i konventionen redan före inkorporeringen de facto betraktades och respekterades inom svensk rätt, stärktes deras ställning och de är nu mycket svåra att bortse ifrån.⁷⁹

Samtidigt som konventionen inkorporerades infördes en bestämmelse i RF, 2:23 vilken stadgar att ingen lag eller annan föreskrift får meddelas i strid med Europakonventionen. Denna bestämmelse var ett resultat av den debatt som föregick inkorporeringen gällande

---

⁷³ NJA 1981, s. 1205

⁷⁴ Se exempelvis NJA 1981 s. 1205, NJA 1984 s. 903, NJA 1988 s. 572, NJA 1989 s. 131

⁷⁵ *Sporrong & Lönnroth vs. Sweden*, Judgment of 23 September 1982, Series A, No. 52

⁷⁶ *McGoff vs. Sweden*, Judgment of 26 October 1984, Series A, No. 83

⁷⁷ *Pudas vs. Sweden*, Judgment of 27 October 1987, Series A, No. 130

⁷⁸ Cameron, s. 176 f.

⁷⁹ Nowak, s. 78

vilken ställning som Europakonventionen skulle komma att få.⁸⁰ Europakonventionen fick, efter förslag från den för ändamålet tillsatta Fri- och Rättighetskommittén, ställning som vanlig lag.⁸¹ Införlivandet ger inte Europakonventionen något generellt företräde framför andra lagar antagna av riksdagen. I praktiken synes dock de svenska domstolarna vara lojala mot Europakonventionen, framförallt genom fördragskonform tolkning.⁸² Inkorporeringen av Europakonventionen har medfört att svenska domstolar på egen hand skall uppmärksamma rättigheterna i konventionen i enlighet med principen om *jura novit cura*.⁸³

3.4 Europadomstolen

Europadomstolen är en heltidsarbetande domstol som behandlar målen från det att de anhängiggörs till dess att de slutgiltigt avgörs. Domstolen består av en domare från varje konventionsstat. Domstolen behandlar såväl mellanstatliga mål som enskilda klagomål.⁸⁴ Dock förekommer mellanstatliga mål mycket sällan.

Europadomstolens domar är enbart en bedömning av det enskilda fallet och endast bindande för det land som är part. Därför kan det vara svårt att dra några generella slutsatser av Europadomstolens praxis.⁸⁵ Domstolens domar har inte någon självverkande effekt, domstolen slår endast fast huruvida en kränkning mot konventionen skett eller ej.⁸⁶

Europadomstolen tar inte ställning till bevisprövning eller bevisvärdet i fallet, det är upp till den nationella domstolen att pröva. Europadomstolen tar ställning till huruvida fallet som helhet står i överensstämmelse med konventionen.⁸⁷ Detta konstaterades i *Lüdi mot Schweiz* där domstolen uttalade att tillåtligheten av viss sorts bevisning primärt bestäms av de nationella lagarna, och som generell regel beslutar den nationella domstolen vilken bevisning som får åberopas.⁸⁸ Europadomstolens uppgift är att bedöma huruvida förfarandet som helhet har varit i överensstämmelse med Europakonventionen.

---

⁸⁰ Danelius, s. 38f

⁸¹ SOU 1993:40 Del B, s. 126f

⁸² Bernitz/Kjellberg, s. 128

⁸³ Nowak, s. 80

⁸⁴ Danelius, s. 24

⁸⁵ Bukh, s. 49 f.

⁸⁶ van Dijk/van Hoof, s. 21

⁸⁷ Bukh, s. 66

⁸⁸ *Lüdi vs. Switzerland*, Judgment of 15 June 1992, Series A, No. 238, punkt 43

3.5 Något om allmänna principer enligt Europakonventionen

3.5.1 Tolkningsprinciper för Europakonventionen

Bestämmelserna i Europakonventionen är allmänt formulerade och blir därför ofta föremål för tolkning. Några allmänna principer om tolkning för internationella traktater hittar man i artiklarna 31 och 32 i Wienkonventionen om traktaträtten.⁸⁹ Där framgår att bestämmelserna skall läsas i sitt sammanhang och i ljuset av syftet med traktatbestämmelserna.⁹⁰ Att dessa principer skall användas vid tolkning fastslogs av Europadomstolen i *Golder mot Förenade Konungariket*.⁹¹

Vidare skall Europakonventionen tolkas dynamiskt, det vill säga i ljuset av samhällsutvecklingen och förändringar i rättsuppfattningen i konventionsstaterna. Tolkningen av konventionen ändras således över tiden och det är av den anledningen som man inte bör lägga någon vikt vid förarbetena.⁹²

3.5.2 Autonoma begrepp

Syftet med Europakonventionen är att etablera en europeisk minimistandard. För att en sådan gemensam standard skall kunna uppnås krävs att konventionen tolkas lika i alla konventionsstater. Därför bör de begrepp som förekommer i Europakonventionen tolkas autonomt, och med andra ord tolkas oberoende av vilken innebörd som ges åt motsvarande begrepp i de nationella rättssystemen. Denna tolkningsprincip har framhållits starkt gällande tolkningen av artikel 6 om rätten till en rättvis rättegång. Denna bestämmelse innehåller begrepp som ”civila rättigheter och skyldigheter”, ”anklagelse för brott” och ”vittne” och dessa begrepp är autonoma och skall tolkas enhetligt.

3.5.3 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen skall enligt Europadomstolens praxis genomsyra konventionen. Europadomstolen har uttalat att Europakonventionen genomgående inrymmer ett krav på balans mellan samhällets allmänna krav och behovet att skydda den enskildes fundamentala

---

⁸⁹ The Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969

⁹⁰ Danelius, s. 55

⁹¹ *Golder vs. United Kingdom*, Judgment of 21 February 1975, Series A, No. 18, punkt 29

⁹² Danelius, s. 55

rättigheter.⁹³ Många åtgärder är bara acceptabla om de står i rimlig proportion till det intresse de är avsedda att skydda.⁹⁴

3.5.4 Doktrinen om ”margin of appreciation”

Europadomstolens uppgift är att kontrollera att konventionens krav blir uppfyllda, och hur långtgående dessa krav är i vissa sammanhang. De nationella domstolarna har ofta ett bättre underlag än Europadomstolen för att göra vissa bedömningar, exempelvis frågor om bevisvärdering och liknande. Europadomstolen har valt att vara återhållsam i sin överprövning av nationella avgöranden. De nationella domstolarna åtnjuter en viss diskretionär prövningsrätt (”margin of appreciation”) och resultatet av deras prövning skall godtas utom när speciella skäl föreligger. Exempel på tillämpningen av detta är att en person enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen under vissa förutsättningar kan berövas sin egendom ”i det allmännas intresse”. Vad som är i de allmännas intresse är en fråga som de inhemska organen är mest lämpade att avgöra. De åtnjuter således en betydande ”margin of appreciation”, och Europadomstolen är i motsvarande mån återhållsam i sin prövning av denna fråga.⁹⁵

3.5.5 Fjärdeinstansdoktrinen

Europadomstolen har ingen möjlighet att ändra domar från nationell domstol. Domstolens primära uppgift är att granska förfarandet och se om det står i överensstämmelse med konventionen. Europadomstolens domslut ändrar inte exempelvis en fällande dom i nationell domstol.⁹⁶ Detta brukar kallas fjärdeinstansdoktrinen eftersom domstolen inte utgör någon fjärde instans till den nationella rättsordningen.

---

⁹³ Soering vs. United Kingdom, Judgment of 7 July 1989, Series A, No. 161

⁹⁴ Danelius, s. 58

⁹⁵ Danelius, s. 57 f.

⁹⁶ Jacobs/Ovey/White, s. 159

4. RÄTTEN TILL EN RÄTTVIS RÄTTEGÅNG

4.1 Artikel 6.1 i Europakonventionen

Artikel 6.1 är tillämplig på förfarande som gäller tvist om någons civila rättigheter eller skyldigheter eller anklagelse för brott. Domstolsförfarandet skall åtminstone uppfylla följande krav:

- domstolen skall vara oberoende och opartisk
- domstolen skall ha inrättats enligt lag
- förfarandet skall vara korrekt och rättvist mot den enskilde (det vill säga utgöra en ”*fair hearing*”)
- förfarandet skall i allmänhet vara muntligt och offentligt, men undantag från detta får göras i vissa fall
- domstolsprövningen skall ske inom skälig tid
- domen skall avkunnas offentligt

Gällande brottmål finns ytterligare minimirättigheter uppställda i artikel 6.3, nämligen att den som åtalas för brott skall ha rätt

- a) att bli underrättad om anklagelsen mot honom
- b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar
- c) att försvara sig personligen eller genom ombud
- d) att förhöra vittnen som åberopas mot honom samt få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen mot honom
- e) att vid behov få kostnadsfritt biträde av tolk

Utöver detta fastslås även oskyldighetspresumtionen i artikel 6.2, det vill säga att den som åtalas för brott skall anses vara oskyldig tills det finns en fällande dom mot honom.⁹⁷ Som en del av oskyldighetspresumtionen har Europadomstolen uttalat att bevisbördan ligger på åklagaren och osäkerhet skall tolkas till den tilltalades fördel.⁹⁸

Vad som utgör anklagelse för brott, eller *criminal charges* enligt konventionens originaltext, har lett till vissa tolkningsproblem. När konventionen skrevs menade författarna att *criminal charges* var ett självförklarande begrepp och det fördes då ingen debatt gällande innebörden av detta begrepp. Europakommissionen kom senare fram till att *criminal charges* inte skall

---

⁹⁷ Danelius, s. 131 f.

⁹⁸ Barberá m.fl. vs. Spain, Judgment of 6 December 1988, Series A, No. 146, punkt 77, *min översättning*

vara helt beroende av vad den nationella lagstiftningen säger, utan skall tolkas självständigt.⁹⁹ Europadomstolen har dock uppställt vissa riktlinjer för vad som utgör anklagelse för brott. I bedömningen skall Europadomstolen beakta följande:¹⁰⁰

- klassificeringen av överträdelsen i det nationella rättssystemet hos den svarande staten
- överträdelsens karaktär
- straffets karaktär

I praxis har Europadomstolen definierat anklagelse för brott som “den officiella underrättelsen som ges till en individ från en myndighetsperson gällande en anklagelse om att han begått en brottslig handling”.¹⁰¹

Europadomstolen har undvikit att ställa upp kriterier för vad som utgör en *fair hearing*. Varje enskilt fall måste bedömas utifrån rådande omständigheter det är förfarandet som helhet som räknas.¹⁰² Europadomstolen gör i sin prövning en helhetsbedömning. Konsekvensen av detta blir att flera små överträdelser, som i sig inte utgör en kränkning av artikel 6, sammantagna kan utgöra en kränkning.¹⁰³

De flesta fallen som domstolen behandlar rör misstänkta kränkningar av artikel 6. Det är också den artikel som vållat Sverige störst problem. Artikel 6 är relativt detaljerad i sin utformning, vilket givit domstolen möjlighet att vara mer autonoma i sin tolkning. Det finns stora skillnader mellan konventionsländernas reglering gällande straffprocessen, speciellt vad gäller bevisningen. I den frågan har domstolen konstaterat att det är upp till staterna själva att avgöra vilken som är den lämpliga regleringen.¹⁰⁴

4.1.1 Relationen mellan artikel 6.1 och artikel 6.3

Rätten till en rättvis rättegång, artikel 6.1, är en generell rättighet som gäller både civilmål och brottmål. Rättigheterna i artikel 6.2 och 6.3 gäller bara brottmål. Dessa utgör specialiseringar av den generella rättigheten i 6.1. Även om rättigheterna i artikel 6.3 uppfyllts kan förfarandet som helhet utgöra en kränkning av artikel 6.¹⁰⁵

---

⁹⁹ Stavros, s. 2 f.

¹⁰⁰ Stavros, s. 7

¹⁰¹ Eckel vs. Germany, Judgment of 15 July 1982, Series A, No. 51, punkt 73, *min översättning*

¹⁰² van Dijk/van Hoof, s. 429

¹⁰³ Bukh, s. 70

¹⁰⁴ Cameron, s. 89

¹⁰⁵ Maffei, s. 67

Europakommissionen uttalade i Adolf-fallet: “Artikel 6.3 utgör endast exempel på minimirättigheter som den tilltalade måste tillförsäkras enligt rätten till en rättvis rättegång som stadgas i artikel 6.1”.¹⁰⁶

4.2 Allmänna principer i rätten till en rättvis rättegång

4.2.1 Rätten att bli hörd av domstol

Att varje part skall bli hörd inför domstol är en grundläggande princip för rätten till en rättvis rättegång. I denna rätt ingår även att parten skall få tillfälle att framföra vad han har att säga till stöd för sin sak och försöka övertyga domstolen om att hans talan är väl grundad.¹⁰⁷ Europadomstolen har konstaterat att ett förfarande i vilket beslut fattas utan att parterna hörs står i strid med artikel 6.1.¹⁰⁸

4.2.2 Principen om att rättegången skall bedömas i sin helhet

Huruvida en kränkning mot artikel 6.1 förekommit eller inte kan bedömas först efter att rättegången avslutats. Ett skäl till detta är att det är först efter rättegången man kan bedöma om en part lidit skada på grund av förfarandet. Får part bifall till sin talan i tvistemål eller frikänns från brott kan han ej ses som ett offer för någon kränkning av konventionen.¹⁰⁹ Det kan dock finnas fall där den som inte drabbats av någon påföljd ändå anses ha ett legitimt intresse att klaga till Europadomstolen. Exempel på detta kan vara disciplinmål där det konstateras att någon gått över sina befogenheter men går fri från straff på grund av förmildrande omständigheter.¹¹⁰

4.2.3 Equality of arms

Equality of arms, eller parternas likställighet i processen, är en förutsättning för en rättvis rättegång. Principen omfattar många saker, exempelvis att den tilltalade skall ges tillräcklig tid att förbereda sitt försvar eller att den tilltalade måste ges möjlighet att föra sin talan på ett sådant sätt att han inte hamnar i underläge gentemot motparten.¹¹¹ Principen om *equality of arms* nämndes av Europadomstolen för första gången i Neumeister-fallet.¹¹²

---

¹⁰⁶ Adolf vs. Austria, Report of 8 October 1980, Series B, No. 43, punkt 29, *min översättning*

¹⁰⁷ Danelius, s. 194

¹⁰⁸ Georgiadis vs. Greece, Judgment of 29 May 1997, Reports of 1997-III och Sajtos vs. Greece, Judgment of 21 Marsh 2002

¹⁰⁹ Danelius, s. 195

¹¹⁰ Guisset vs. France, Judgment of 26 September 2000

¹¹¹ Leigh, s. 664

¹¹² Nuemeister vs. Austria, Judgment of 27 June 1968, Series A, No. 8

I brottmål är principen om *equality of arms* väldigt viktig eftersom brottmål redan från början har en inbyggd obalans mellan parterna.¹¹³ Principen innebär också att båda parter skall ha samma rätt att kalla vittnen.¹¹⁴ Som vittnen räknas också för experter och sakkunniga. Det står i strid med principen om parternas likställdhet i processen om till exempel åklagarens utredningsmaterial till vissa delar skulle vara hemligt för den tilltalade eller den tilltalade vore förhindrad att av något skäl kunna presentera viktig utredning.¹¹⁵

Rätten att ta del av materialet är dock inte absolut. I brottmål kan det finnas andra faktorer, såsom nationens säkerhet, skyddet av vittnen, hemliga spaningsmetoder eller liknande, som gör att den tilltalade inte kan få ta del av allt material. Europadomstolen uttalade i Rowe and Davis-fallet¹¹⁶ att sådana restriktioner måste vara absolut nödvändiga för att kunna stå i överensstämmelse med Europakonventionen.¹¹⁷ Tillgången till informationen kan dock vara restriktiv på så sätt att bara den tilltalades försvarare, men inte den tilltalade själv, får titta på den.¹¹⁸

4.2.4 Principen om ett kontradiktoriskt förfarande

Principen om ett kontradiktoriskt förfarande står i nära samband med principen om parternas likställdhet. Syftet med det kontradiktoriska förfarandet är att garantera att båda parterna får kännedom om allt material i processen och får tillfälle att framföra sina synpunkter på detta material, samt att de har samma rätt att åberopa bevisning och utföra sin talan i processen. Europadomstolen har i frågan uttalat följande: ”*Det är en grundläggande del av rätten till en rättvis rättegång att förfarandet vid brottmål skall vara kontradiktoriskt och att det skall råda likställdhet mellan åklagaren och försvaret.*”¹¹⁹

4.3 Artikel 6.3 d

I artikel 6.3 (a-e) finns särskilda bestämmelser uppställda, för att säkerställa kravet på en rättvis rättegång. Europadomstolen har uttalat att demokratiska värderingar kräver kännedom

---

¹¹³ van Dijk/van Hoof, s. 430

¹¹⁴ van Dijk/van Hoof, s. 431

¹¹⁵ Lindell/Eklund/Asp/Andersson, s. 33 samt exempelvis NJA 1991 s. 512

¹¹⁶ Rowe and Davis vs. United Kingdom, Judgment of 16 February 2000, punkt 60, *min översättning*

¹¹⁷ Jacobs/Ovey/White, s. 177

¹¹⁸ van Dijk/van Hoof, s. 430

¹¹⁹ Rowe and Davis vs. United Kingdom, Judgment of 16 February 2000, punkt 60, *min översättning*

om vikten av den tilltalades rättigheter i brottmålsprocessen eftersom rätten till en rättvis rättegång utgör en viktig del av ett demokratiskt samhälle.¹²⁰

Av rättigheterna i artikel 6.3 är artikel 6.3 d av störst intresse. Denna bestämmelse utgör en fördjupning och precisering av principerna om parternas likställdhet och kontradiktoriskt förfarande.¹²¹ Syftet med artikel 6.3 d är således att den tilltalade skall ha samma rätt som åklagaren att kalla och höra vittnen. Rätten i artikel 6.3 d ger dock inte den tilltalade rätt att kalla vittnen utan restriktioner. De nationella bevisreglerna kan innebära begränsningar i rätten att kalla vittnen, exempelvis vad gäller hörsägenbevisning eller dylikt.¹²² Restriktioner i rätten att kalla och höra vittnen är dock endast tillåtna om de är desamma för åklagaren som för försvaret.¹²³ Klagomål rörande kallande och förhör av experter och sakkunniga faller inte under artikel 6.3 d, utan under den generella regeln i artikel 6.¹²⁴

Det är inte ett brott mot 6.3 d eller 6.1 att använda uppgifter från förundersökningen förutsatt att den tilltalade har givits en möjlighet att höra vittnet ifråga vid något tillfälle under förfarandet.¹²⁵ Praxis lämnar inte något utrymme för undantag från denna regel. De i artikel 6.3 d uppställda rättigheterna lämnar visst utrymme för tolkning. Som exempel kan man inte utläsa av bestämmelsens ordalydelse om den tilltalade genom sin rätt att förhöra vittnen får fråga om allt.

4.3.1 Rätten att höra vittnen

I enlighet med fjärdeinstansdoktrinen så är det normalt upp till de nationella domstolarna att bestämma, huruvida det är nödvändigt eller ej att kalla vittnen, förutsatt att principen om parternas likställdhet har respekterats.¹²⁶ Det är således inte Europadomstolens uppgift att bestämma huruvida viss bevisning skall tillåtas eller ej, hur bevisningen skall presenteras inför domstol eller vilket värde den skall tillmätas.¹²⁷

---

¹²⁰ De Cubber vs. Belgium, Judgment of 26 October 1986, Series A, No. 86, punkt 30, *min översättning*

¹²¹ Nowak, s. 77

¹²² Thomas vs. United Kingdom, Admissibility decision of 10 May 2005

¹²³ Maffei, s. 75

¹²⁴ van Dijk/van Hoof, s. 474

¹²⁵ Kostoski vs. The Netherlands, Judgment of 20 november 1989, Series A, No. 166, punkt 20, *min översättning*

¹²⁶ Jacobs/Ovey/White, s. 207

¹²⁷ Maffei, s. 70

Det kan dock inte accepteras att rätten att höra vittnen enligt artikel 6.3 d blir tillämplig endast då någon de facto hörts inför rätten. Den måste också tillämpas på skriftliga vittnesutsagor.¹²⁸ Den tilltalades rätt att förhöra vittnen enligt art 6.3 d är utformad som en riktlinje för hur processen bör skötas. Ur praxis kan också utläsas att den tilltalades försvarare har rätt att delta vid vittnesförhör under förundersökningsstadiet, om det finns anledning att misstänka att vittnet inte kommer att medverka under rättegången.¹²⁹

Hur vittnesbegreppet skall tolkas är avgörande för vem den tilltalade kan kräva att få höra. Konventionsstaterna har olika syn på vittnesbegreppet och i många länder räknas endast personer som uppträder i domstol som vittnen. Personer som hörs av polis ses endast som informatörer. Europadomstolen har valt att inte göra någon åtskillnad mellan förundersökningen och rättegången, utan ser alla som bidrar med utsagor angående saken som vittnen.¹³⁰

4.4 Exempel ur praxis

4.4.1 Målsägande eller vittne vägrar att yttra sig

- **Unterpertinger mot Österrike**¹³¹

Unterpertinger hade dömts för att ha misshandlat sin före detta hustru och styvdotter och domen grundades på de uppgifter som kvinnorna lämnat till polisen. Under huvudförhandlingen vägrade kvinnorna att yttra sig, men domstolen dömde ändå Unterpertinger för misshandel. Europadomstolen konstaterade att kvinnornas uppgifter utgjorde den huvudsakligen bevisningen mot Unterpertinger och eftersom de vägrade yttra sig under rättegången fick inte Unterpertinger någon möjlighet att ställa frågor till dem. Hans rätt att försvara sig hade därmed begränsats så mycket att Europadomstolen bedömde att förfarandet stred mot artikel 6.

Europadomstolen konstaterade att legitimiteten i vittnenas anledning att inte medverka under rättegången inte spelar någon roll.¹³² I Unterpertiger-domen fastläs att oavsett ordalydelsen i artikel 6.3d så har inte den tilltalade en obetingad rätt att höra vittnet.

---

¹²⁸ Bukh, s. 72

¹²⁹ Stavros, s. 66

¹³⁰ Maffei, s. 73

¹³¹ Unterpertinger vs. Austria, Judgment of 24 november 1986, Series A, No. 110

¹³² Stavros, s. 232

Europadomstolen menar att en uppläsning ur polisutredningen kan vara acceptabel, om själva rapporten tillkommit under former som uppfyller den tilltalades rätt till försvar. Vad som krävs är en möjlighet till motförhör. Har en sådan möjlighet funnits men inte utnyttjats så är ändå kravet i 6.3 d uppfyllt.¹³³

○ **Asch mot Österrike**¹³⁴

Asch hade dömts för misshandel av sin sambo och sambon vägrade uttala sig under rättegången. Europadomstolen uppmärksammade att det i fallet mot Asch funnits annan bevisning som talade för den tilltalades skuld. Således ansågs inte detta förfarande strida mot artikel 6.

Det viktigaste i det här fallet var att sambons utsaga, som lästes upp av en polis i rätten, inte var de enda beviset utan att det också fanns annan bevisning. Det är den stora skillnaden mellan Asch-fallet och Unterpertinger-fallet. I domen uppmärksammas också att den tilltalade inte gjort något seriöst försök att ifrågasätta vittnesmålet mot honom.¹³⁵

4.4.2 Målsägande eller vittne har försvunnit

○ **Delta mot Frankrike**¹³⁶

Delta dömdes av fransk domstol för ett överfall i tunnelbanan i Paris. Delta hade under polisutredningen pekats ut av två flickor som sedan inte inställde sig under rättegången. Delta gavs således ingen möjlighet att förhöra vittnena. Detta förfarande ansåg Europadomstolen strida mot artikel 6.

Europadomstolen konstaterade att inga åtgärder vidtagits när flickorna uteblev. Delta hade i nationell domstol åberopat att flickorna skulle vittna, men denna önskan avvisades. Resultatet blev att varken den tilltalade eller hans försvarare haft någon möjlighet att höra vittnena, och trots detta låg flickornas vittnesmål som grund för den fällande domen.¹³⁷

---

¹³³ Bukh, s. 89 f.

¹³⁴ Asch vs. Austria, Judgment of 26 april 1991, Series A, No. 203-A

¹³⁵ Stavros, s. 234

¹³⁶ Delta vs. France, Judgment of 19 december 1990, Series A, No. 191-A

¹³⁷ Bukh, s. 117

○ **Barberá med flera mot Spanien**¹³⁸

Barberá med flera dömdes för kidnappning och mord. Domen baserades på en utsaga från en man vid namn Vendrell, som i polisförhör på grund av ett annat brott utpekade Barberá och de andra som medlemmar av en terrorgrupp som han själv var ledare för. Under förhöret, som hölls utan försvarare närvarande, berättade Vendrell att Barberá och de andra var skyldiga till mordet. Denna utsaga ändrades senare och det slutade med att Vendrell helt tog tillbaka sin utsaga gällande Barberá och de andra. Barberá och övriga önskade att få höra Vendrell i rätten, men så skedde inte.

Vendrells utsaga lästes inte upp under rättegången, men domen mot Barberá och de andra baserades ändå på denna. Europadomstolen menade att åklagaren inte specificerat vilken bevisning han stödde sin talan på, vilket försvårade försvarets uppgift. Angående Vendrells utsaga ansåg Europadomstolen att det var beklagligt att han inte kunde höras under rättegången, men han var efterlyst och kunde inte hittas. Däremot menade Europadomstolen att det var fel att undersökningsdomaren inte hörde Vendrell efter det att Barberá och de andra anhölls, eftersom Vendrell då ännu inte försvunnit. Då skulle enligt domstolens åsikt en konfrontation ha hållits. Europadomstolen påpekade också att Vendrells första utsaga inte uppfyllt spanska regler och därför inte borde ha tagits upp i rätten.

Som helhet ansåg domstolen att en kränkning av artikel 6 skett. Europadomstolen kom fram till att det inte kan belastas staten om ett vittne inte kan höras, om vittnet är eftersökt men utan resultat.¹³⁹ Europadomstolen konstaterade att viktiga bevis inte fått adekvat behandling under rättegången. Dessutom hade de tilltalade inte fått någon möjlighet att delta vid förhöret av Vendrell under förundersökningen.¹⁴⁰ En viktig skillnad mellan detta fall och Delta-fallet var att i detta fall hade seriösa försök att hitta Vendrell gjorts. I Delta-fallet hade varken åklagaren eller rätten gjort något för att få tag på flickorna som uteblev utan laga förfall.¹⁴¹

---

¹³⁸ Barberá m.fl. vs. Spain, Judgment of 6 December 1988, Series A, No. 146

¹³⁹ Bukh, s. 111 f.

¹⁴⁰ Stavros, s. 232

¹⁴¹ Bukh, s. 118

- **Isgrò mot Italien**¹⁴²

Isgrò dömdes av italiensk domstol för medverkan i en kidnappning. Den person som lämnat uppgifter som Isgròs inblandning hade dock försvunnit när det blev dags för rättegång. Europadomstolen fann emellertid att detta förfarande inte stod i strid med artikel 6, eftersom Isgrò haft möjlighet att ställa frågor till vittnet vid en konfrontation under förundersökningen. Dessutom fanns även annan bevisning emot honom.

- **Bricmont mot Belgien**¹⁴³

Bricmont stod anklagad för brott och mot honom vittnade prinsen av Belgien. Under rättegången hade inte Bricmont tillgång till alla dokument som ingick i fallet när han fick motförhöra prinsen. Motförhöret rörde dessutom bara två åtalspunkter. Domen mot Bricmont baserades på prinsen anklagelser.¹⁴⁴ I fallet fanns annan bevisning utöver vittnesmålet som pekade på den tilltalades skuld. Europadomstolen konstaterade dock att en kränkning enligt art 6.1 även kan förekomma i fall där det utöver vittnesutsagan som den tilltalade inte haft chans att försvara sig emot även finns bevisning som pekar på den tilltalades skuld.¹⁴⁵ Europadomstolen fann att en kränkning av artikel 6 skett eftersom Bricmont inte fick någon chans att motförhöra prinsen.

4.4.3 Anonyma vittnen

- **Kostovski mot Nederländerna**¹⁴⁶

Kostovski dömdes för ett bankrån. Domen grundades på uppgifter som lämnats till polisen av två personer vilkas identitet var okänd för Kostovski. Vittnena hördes inte under rättegången. Europadomstolen konstaterade att det inte vid något tillfälle funnits möjlighet för Kostovski eller hans försvarare att ställa frågor till vittnena. Däremot hade det funnits möjlighet att ställa frågor till de tre som hade hört vittnena, samt möjlighet att skriftligen ställa frågor till vittnena. Domstolen påpekade att när försvaret inte vet identiteten på vittnena så försvinner möjligheten att visa på vittnenas

---

¹⁴² Isgrò vs. Italy, Judgment of 19 february 1991, Series A, No. 194-A

¹⁴³ Bricmont vs. Belgium, Judgment of 7 July 1989, Series A, No. 158

¹⁴⁴ Bukh, s. 181 f.

¹⁴⁵ Stavros, s. 233

¹⁴⁶ Kostovski vs. The Netherlands, Judgment of 20 november 1989, Series A, No. 166

bristande trovärdighet. När inte heller domstolen känner till vittnenas identitet försvåras också dess möjlighet att bedöma deras trovärdighet.¹⁴⁷

Europadomstolen konstaterade att man inte kan överskatta vikten av kampen mot organiserad brottslighet, men att den tilltalades rättigheter inte får åsidosättas.¹⁴⁸ Anonyma vittnen får inte användas på bekostnad av rätten till en rättvis rättegång.¹⁴⁹ Europadomstolen konstaterade att en kränkning av artikel 6 skett.

○ **Windisch mot Österrike**¹⁵⁰

Windisch dömdes på grundval av uppgifter som lämnats till polisen av två oidentifierade personer. De två polismän som förhört de oidentifierade vittnena hördes under rättegången. Europadomstolen fann ändå att detta förfarande stod i strid med artikel 6. Europadomstolen påpekar att varken Windisch eller hans försvar eller rätten hade någon möjlighet att höra vittnena. De fick bara höra polismannen som hört vittnena. Windisch hade i rätten kunnat åberopa att skriftligen få ställa frågor till vittnena, men det gjorde han inte. Vittnesutsagorna var den enda bevisningen.¹⁵¹

○ **Doorson mot Nederländerna**¹⁵²

Doorson dömdes för narkotikabrott och en viktig del av bevisningen utgjordes av uppgifter från två personer som via en fotokonfrontation utpekade Doorson som narkotikahandlare. Dessa vittnen ansågs vara i behov av anonymitet för att inte riskera repressalier. Doorsons försvarare fick emellertid möjlighet att ställa frågor till vittnena utan att få kännedom om deras identitet. Identiteten avslöjades inte heller under rättegången. Det fanns även annan bevisning mot Doorson. Europadomstolen fann att förfarandet överensstämde med artikel 6.

För att få använda anonyma vittnen tycks krävas att vittnet är rädd, men inte att den tilltalade rent faktiskt har hotat vittnet. Man bör kunna påvisa att hot mot vittnen brukar förekomma i liknande situationer, exempelvis narkotikamål.¹⁵³

---

¹⁴⁷ Bukh, s. 250

¹⁴⁸ Kostovski vs. The Netherlands, Judgment of 20 november 1989, Series A, No. 166, punkt 44

¹⁴⁹ Bukh, s. 253

¹⁵⁰ Windisch vs. Austria, Judgment of 27 september 1990, Series A, No. 186

¹⁵¹ Bukh, s. 254 f.

¹⁵² Doorson vs. The Netherlands, Judgment of 26 march 1992, 22 EHRR 330

¹⁵³ Bukh, s. 262

Europadomstolen uttalade att för att skydda vittnenas liv, frihet eller personliga säkerhet, liksom andra intressen som i allmänhet är att hänföra till artikel 8 i Europakonventionen, kan man tillåta dem att vara anonyma trots att detta innebär svårigheter för försvaret. Detta förutsätter dock att en avvägning gjorts mellan vittnenas behov av skydd och den tilltalades rätt till försvar.¹⁵⁴

Det är dock inte acceptabelt att basera en fällande dom endast på uppgifter från anonyma vittnen. Domstolen påpekade att konventionen inte hindrar att man under förundersökningsstadiet förlitar sig på anonyma uppgiftslämnare. Om en nationell domstol sedan använder sig av dessa uppgifter som grundval för en fällande dom kan detta skapa problem i förhållande till konventionen. Att under rättegången använda sig av anonyma vittnen är dock inte alltid oförenligt med konventionen.¹⁵⁵

I domen mot Doorson preciseras vad som krävs för att det skall anses som omöjligt att frambringa ett vittne. Det är tillräckligt att polisen upprepade gånger har försökt att hitta vittnet.¹⁵⁶

○ **van Mechelen med flera mot Nederländerna**¹⁵⁷

Van Mechelen med flera dömdes för bankrån på grund av rapporter från oidentifierade poliser. Dessa poliser hördes av en undersökningsdomare medan åklagaren och försvaret fick sitta i ett angränsande rum med möjlighet att ställa frågor via ljudanläggning. Skälet till detta arrangemang angavs vara att man inte ville äventyra poliserna fortsatta användbarhet samt att man inte ville skapa risker för poliserna och deras familjer. Europadomstolen ansåg att detta förfarande stred mot artikel 6 på grund av att polismän har särskilda skyldigheter gällande brottsbekämpningen och i dessa ingår att avge vittnesmål i rätten. För att poliser skall få uppträda anonymt så bör det finnas starka skäl och i detta fall hade man inte påvisat något hot mot poliserna eller deras familjer.¹⁵⁸ Vittnesmålen utgjorde dessutom den huvudsakliga bevisningen mot

---

¹⁵⁴ Doorson vs. The Netherlands, Judgment of 26 march 1992, 22 EHRR 330, punkt 70, *min översättning*

¹⁵⁵ Doorson vs. The Netherlands, Judgment of 26 march 1992, 22 EHRR 330, punkt 70, *min översättning*

¹⁵⁶ Doorson vs. The Netherlands, Judgment of 26 march 1992, 22 EHRR 330, punkt 80, *min översättning*

¹⁵⁷ van Mechelen and others vs. The Netherlands, Judgment of 23 april 1997

¹⁵⁸ Bukh, s. 281

van Mechelen. Europadomstolen uttalade att en fällande dom inte får vara enbart eller huvudsakligen baseras på utsagor från anonyma vittnen.¹⁵⁹

○ **Cardot mot Frankrike**¹⁶⁰

Cardot dömdes i nationell domstol och domen baserades på vittnesutsagor från en annan domstolsprocess där han inte var part. Europakommissionen konstaterade i sin bedömning att detta förfarande utgjorde en kränkning av artikel 6 eftersom Cardot inte haft möjlighet att under en kontradiktorisk processform i en offentlig rättegång kunnat motförhöra vittnena.¹⁶¹

Cardot och hans försvarare fick chans att ställa frågor till vittnena under förundersökningen. I rättegången kallade varken åklagaren eller Cardot något av de fyra vittnena. Europadomstolen avvisade Cardots klagan på grund av att nationella rättsmedel ej uttömts. Den tilltalade hade inte begärt att den nationella domstolen skulle undersöka vittnesmålen, de vittnesmål som utgjorde grunden för den fällande domen mot honom.¹⁶²

---

¹⁵⁹ van Mechelen and others vs. The Netherlands, Judgment of 23 april 1997, punkt 55, *min översättning*

¹⁶⁰ Cardot vs. France, Judgment of 19 Marsch 1991, Series A, No. 200

¹⁶¹ Bukh, s. 157 f.

¹⁶² Stavros, s. 234

5. NÅGRA JÄMFÖRELSER MELLAN RÄTTEGÅNGSBALKEN OCH EUROPAKONVENTIONEN

5.1 Inledning

Syftet med det här kapitlet är att utifrån vad som framkommit i tidigare kapitel, gällande Rättegångsbalkens och Europakonventionens regler, samt svensk och europeisk praxis, göra jämförelser och dra slutsatser gällande likheter och skillnader i de båda regelsystemen och den praxis som bildats utifrån dessa.

5.2 Allmänt

Den stora skillnaden på Rättegångsbalken och Europakonventionen är att den senare saknar direkt regler gällande exempelvis vittnen, skriftliga utsagor och dylikt. Europakonventionen syftar till att säkerställa medborgarna i en stat vissa fri- och rättigheter i förhållande till staten. Rättegångsbalken ålägger medborgarna vissa skyldigheter såsom vittnesplikt och liknande. Många av de rättigheter som tillförsäkras genom Europakonventionen, som exempelvis rätten till en muntlig förhandling, fanns upptagna i Rättegångsbalken redan innan Sverige ratificerade Europakonventionen.

Enligt både Rättegångsbalken och Europakonventionen är utgångspunkten att förfarandet skall vara muntligt och offentligt. En viktig aspekt av uppläsandet av vittnesutsagor inför rätten är det faktum att vittnen inte uttalar sig under ed vid förhör under förundersökningen. Förfarandet under förundersökningen är inte heller offentligt. Man kan ifrågasätta om detta utgör ett hot mot rättssäkerheten, eller om detta kompenseras genom att upplästa vittnesutsagor tillmäts ett lägre bevisvärde än vad en muntlig utsaga skulle ha haft.¹⁶³ Vid uppläsandet av vittnesutsagor beskärs även rättens möjlighet att bedöma vittnets trovärdighet, vilket också kan vara betänkligt ur rättssäkerhetssynpunkt.

Artikel 6 och speciellt artikel 6.3 d uttrycker vikten av parternas likställdhet och principen om kontradiktion som grund för en rättvis rättegång.¹⁶⁴ Även i svensk rätt är den kontradiktoriska principen av grundläggande vikt. I motiven till RB 35:14 nämns dock inte dessa principer och kriterierna för uppläsning som uppställs i bestämmelsen tar ingen hänsyn till den tilltalades

---

¹⁶³ Se ovan under 2.3.4

¹⁶⁴ Se ovan under 4.2.3 och 4.2.4

intressen som dessa principer är ägnade att säkerställa.¹⁶⁵ Varken den svenska regleringen eller Europakonventionen behandlar direkt situationen med den tilltalades rättigheter när förhör sker utom huvudförhandling. I RB 36:17 st 2 sägs att den tilltalade har rätt att höra vittnen kallade av motparten, och RB 36:19 uppställer villkoren för att ett vittne skall få höras utom huvudförhandlingen. Dessa regler sammantaget borde innebära en rätt för den tilltalade att höra vittnen som förhörs utom huvudförhandlingen. Europadomstolen har i sin praxis lagt stor vikt just vid om den tilltalades rättigheter tillgodosetts vid förhör utom huvudförhandling eller inte.¹⁶⁶

Det är osäkert om rätten till en rättvis rättegång innebär att domstolen på grund av sin utredningsskyldighet bör avvisa viss bevisning, exempelvis skriftliga vittnesutsagor där den tilltalades rättigheter inte tillgodosetts vid förhöret. Frågan har berörts av Högsta domstolen,¹⁶⁷ men utan att någon klar ståndpunkt framkommit. I NJA 1996 s. 649 konstaterade Högsta domstolen att hovrätten inte begått något fel när man som bevisning använde uppgifter från förhör i Norge, eftersom den tilltalade aldrig begärt någon konfrontation med vittnet som lämnat uppgifterna.¹⁶⁸ Frågan återstår dock i vilken utsträckning rätten ex officio måste beakta att den tilltalades rätt inte tillgodosetts under förhör. Skall sådan bevisning avvisas eller räcker det att hänsyn till detta tas under bevisvärderingen?

En annan aspekt av det ovan nämnda är fråga är om Europakonventionens krav innebär en begränsning av den fria bevisföringen som tillämpas i Sverige. Den svenska synen med fri bevisföring är mer generös än bevisreglerna i många andra konventionsstater, speciellt vad gäller synen på otillåtet åtkommen bevisning.¹⁶⁹ Om man bedömer att bevisning skall avvisas på grund av att rättigheter enligt Europakonventionen inte tillgodosetts, innebär detta ju en inskränkning av den fria bevisföringen. Högsta domstolen uttalade i NJA 1992 s. 532 att en vittnesutsaga inte fick läsas upp om det fanns möjlighet att få tag på det berörda vittnet genom ytterligare delgivningsförsök.

---

¹⁶⁵ NJA II 1943 s. 457f och Prop. 1986/87:89 s. 171 f.

¹⁶⁶ Se exempelvis Barberá m.fl. vs. Spain, Judgment of 6 December 1988, Series A, No. 146 eller Isgrò vs. Italy, Judgment of 19 february 1991, Series A, No. 194-A

¹⁶⁷ Se exempelvis NJA 1991 s. 512

¹⁶⁸ Se ovan under 2.5.2

¹⁶⁹ Se ovan under 2.2.2.1

Hur vittnesbegreppet skall tolkas skiljer sig åt i de olika konventionsstaterna.¹⁷⁰ Europadomstolen har konstaterat att alla som bidrar med utsagor skall ses som vittnen. Denna tolkning av vittnesbegreppet har inneburit ett stärkt skydd i de stater som tillämpar en mer begränsad tolkning av vittnesbegreppet. Europadomstolens tolkning stämmer väl överens med regleringen i RB 36:1 som säger att var och en som inte är part i målet får höras som vittne.

Europadomstolen har flera gånger konstaterat att det strider mot Europakonventionen att lägga uppgifter lämnade hos polis- eller åklagarmyndighet till grund för fällande dom när uppgiftslämnaren inte hörts under rättegången och den tilltalade eller företrädare för honom inte heller i annat sammanhang fått tillfälle att utfråga honom.¹⁷¹ Ur svensk praxis kan man utläsa att det är av vikt att den upplästa vittnesutsagan inte är den huvudsakliga bevisningen.¹⁷² Vikten av stödbevisning betonas således av både Europadomstolen och svensk domstolar.

I svensk rätt finns ingen bestämmelse om försvarets rätt att närvara vid förhör under förundersökningen, utan det får avgöras vid varje tillfälle utifrån den allmänt hållna bestämmelsen i RB 23:10 2 st. Det är förundersökningsledaren som beslutar om försvaret eller den misstänkte får närvara under förhör med andra. Den tilltalades rätt enligt artikel 6.3 d tillämpas främst gällande själva rättegången, men har även betydelse under förundersökningen. För att förhör från förundersökningen utan problem skall kunna användas som bevis i rättegången bör man således redan under förundersökningen tillgodose den tilltalades rättigheter, i alla fall om man skall utgå ifrån Europadomstolens praxis.

5.3 Målsägande eller vittne vägrar yttra sig

Alla de ovan refererade rättsfallen på området behandlade situationer där målsäganden vägrade yttra sig under rättegången.¹⁷³ Reglerna är dock desamma för vittnen som vägrar yttra sig. I alla fyra rättsfallen konstaterades att uppläsning i och för sig inte står i strid med artikel 6 i Europakonventionen. I fallen från Europadomstolen diskuteras huruvida den tilltalades rättigheter tillgodosetts. I alla fyra fallen är det centralt om det finns annan bevisning eller ej.

---

¹⁷⁰ Se ovan under 4.3.1

¹⁷¹ Se ovan under 4.4.1

¹⁷² Se ovan under 2.5.1

¹⁷³ Se ovan under 2.5.1 och 4.4.1

Europadomstolen har slagit fast att i brottmål skall all bevisning förebringas vid en offentlig förhandling med den tilltalade närvarande. I Unterpertinger-fallet konstaterades också att en fällande dom inte huvudsakligen får baseras på en utsaga som tillkommit utan att den tilltalades rättigheter tillgodosetts, eftersom detta skulle vara en alltför stor inskränkning av den tilltalades rätt till försvar.¹⁷⁴

Av de två ovan refererade svenska rättsfallen på området kan man dra slutsatsen att domstolarna lagt vikt vid huruvida det fanns annan bevisning eller inte.¹⁷⁵ Detta synsätt stämmer väl överens med det som kommer till uttryck i Europadomstolens domar. I de svenska domskälen hänvisas även till regleringen i artikel 6 i Europakonventionen, samt till Europadomstolens domar. Reglerna i RB tillåter uppläsning av förundersökningsprotokollet i vittnets närvaro om vittnet vägrar att yttra sig, eller inte minns vad som hänt, RB 36:16 st 2.

Skillnaden mellan Asch-fallet och Unterpertinger-fallet var styrkan på den övriga bevisning som fanns.¹⁷⁶ Det tycks vara avgörande för huruvida en kränkning av Europakonventionen förekommit eller ej, vilken betydelse den aktuella vittnesutsagan har för bevisningen. Det är dock svårt att fastställa några direkta riktlinjer för vilken mängd stödbevisning som krävs utan det måste avgöras genom bevisvärdering i det enskilda fallet.

En väsentlig skillnad mellan de svenska domarna och domarna från Europadomstolen är att tillvägagångssättet för förhören under förundersökningen inte berörs i de svenska domarna. Europadomstolen resonerar i Unterpertinger-fallet kring huruvida den tilltalades rättigheter tillgodosetts vid förhöret under förundersökningen. I de svenska domskälen konstaterar man bara att det inte utgör en kränkning mot artikel 6 att läsa upp ett förundersökningsprotokoll om det finns annan bevisning i fallet.

I RH 1997:95 tycks inte åklagarens stödbevisning ha varit speciellt stark. Hovrätten uttalade att av betydelse vid sidan om åklagarens bevisning är att den tilltalade inte åberopat någon form av alibi bevisning.¹⁷⁷ Frågan är om det kan anses vara förenligt med Europakonventionen att väga in detta. Skall den tilltalades agerande läggas honom till last när bevisbördan ligger på åklagaren? I enlighet med skyddet mot självinkriminering i artikel 6 i Europakonventionen

---

¹⁷⁴ Se ovan under 4.4.1

¹⁷⁵ Se ovan under 2.5.1

¹⁷⁶ Se ovan under 4.4.1

¹⁷⁷ Se ovan under 2.5.1

har den tilltalade rätt att vara tyst.¹⁷⁸ Med hänsyn till detta bör det inte kunna krävas av den tilltalade att han har ett alibi eller liknande.

5.4 Målsägande eller vittne har försvunnit

I de sju ovan refererade rättsfallen på området berördes lite olika situationer gällande varför vittnet inte kunde höras under rättegången.¹⁷⁹ I vissa fall kom vittnesuppgifterna från förhör utomlands och vittnet kunde av en eller annan anledning inte inställa sig vid rättegången. I andra fall rörde det sig om vittnen som inte dök upp eller som inte kunde delges kallelsen för att vittnet försvunnit. Oavsett varför inte vittnet kunnat medverka under rättegången så tycks den centrala frågan vara om det finns annan bevisning eller inte. Först när det konstaterats att ingen annan bevisning som talar för den tilltalades skuld finns så blir frågan om den tilltalades rättigheter central. Detta blir speciellt tydligt i de svenska rättsfallen.

Av Europadomstolens praxis kan utläsas att det har betydelse om det rör sig om ett reellt försvinnande, där staten gjort allt man kunnat för att hitta vittnet.¹⁸⁰ Om det rör sig om ett sådant reellt försvinnande får både förklaringar till polis och undersökningsdomare läsas upp och användas av rätten som grund för domen, så länge den tilltalades rätt har respekterats. Vidare krävs att det finns annan bevisning i fallet. Ett liknande resonemang kan utläsas ur svensk praxis. I exempelvis NJA 1992 s. 532 diskuterades huruvida man gjort så mycket man kunnat för att nå vittnet, eller om nya delgivningförsök skulle kunna ge resultat.¹⁸¹

Även försvarets agerande tycks vara av betydelse. I NJA 1996 s. 649 konstaterade Högsta domstolen att det faktum att försvaret inte begärt någon konfrontation med vittnet som lämnat belastande uppgifter kunna läggas den tilltalade till last. I fallet fanns dock även annan bevisning som pekade på den tilltalades skuld. Även Europadomstolen har i vissa fall lagt vikt vid försvarets underlåtenhet att agera.¹⁸² Det har dock upprepade gånger konstaterats att det inte kan krävas att den tilltalade själv åberopar sina rättigheter för att en kränkning enligt artikel 6 skulle vara möjlig. I Isgrò-fallet konstaterade Europadomstolen att det är tillräckligt att ge försvaret en möjlighet att hålla motförhör. Denna chans måste dock uppfylla vissa krav det måste finnas en reell möjlighet att ifrågasätta vittnets uppgifter.

---

¹⁷⁸ Se ovan under 2.3.1.1

¹⁷⁹ Se ovan under 2.5.2 och 4.4.2

¹⁸⁰ Se exempelvis *Delta vs. France*, Judgment of 19 december 1990, Series A, No. 191-A och *Barberá m.fl. vs. Spain*, Judgment of 6 December 1988, Series A, No. 146

¹⁸¹ Se ovan under 2.5.2

¹⁸² Se exempelvis *Cordot vs. France*, Judgment of 19 Marsch 1991, Series A, No. 200

Svenska domstolar tycks anse att huruvida det finns annan bevisning eller ej är avgörande. Resonemanget handlar inte, som i Europadomstolens domar, så mycket om huruvida den tilltalades rätt tillgodosetts eller ej, utan främst om den upplästa vittnesutsagan utgör den huvudsakliga bevisningen eller ej. Att resonemanget fokuserar på olika saker resulterar dock inte i någon större skillnad i sak, utan resultatet tycks bli detsamma i slutändan.

En annan intressant aspekt är att Europadomstolen inte beaktar kostanden för inställelse och heller inte gör någon åtskillnad mellan grov och mindre grov brottslighet. Alla tilltalade har samma rätt enligt artikel 6.3 d oavsett vad fallet handlar om. Enligt RB 35:14 p 3 görs en avvägning mellan kostandsaspekter och olägenheter.¹⁸³ Frågan är om denna avvägning verkligen är förenlig med Europakonventionens krav.

I NJA 1992 s. 532 konstaterade hovrätten att målsägandens uppgifter måste bedömas med försiktighet eftersom denne inte hörts av domstol.¹⁸⁴ Trots detta uttalande baserades domen uteslutande på just målsägandes uppgifter. Här bör dock noteras att Europakonventionen ännu inte hade blivit svensk lag när detta avgörande kom. Fallet är dock ett bra exempel på hur den enskildas ställning stärkts genom Europakonventionen, eftersom Högsta domstolen med hänsyn till Europakonventionen återförvisade fallet till hovrätten och krävde ytterligare utredning som kunde vara till fördel för den tilltalade.

5.5 Anonyma vittnen

I de ovan refererade rättsfallen gällande anonyma vittnen har i bedömningen vikt lagts vid två saker: Annan bevisning som pekar på den tilltalades skuld och om den tilltalades rättigheter tillgodosetts.¹⁸⁵ Av rättsfallen kan utläsas att domstolen i större utsträckning accepterar skriftliga utsagor då ett vittne försvunnit eller vägrar att uttala sig än när vittnet är anonymt.

Synen på anonyma vittnen är väldigt olika runt om i Europa. I exempelvis Nederländerna är det tillåtet med anonyma vittnen förutsatt att det finns ett reellt hot mot dem. Vittnet hörs då av en undersökningsdomare som känner till vittnets identitet och kan bilda sig en uppfattning

---

¹⁸³ Se ovan under 2.3.4

¹⁸⁴ Se ovan under 2.5.2

¹⁸⁵ Se ovan under 2.5.3 och 4.4.3

om vittnets trovärdighet. I exempelvis Tyskland, England och Österrike är det i vissa situationer tillåtet med helt anonyma vittnen. Inga länder i Norden tillåter anonyma vittnen.¹⁸⁶

I Sverige har frågan om anonyma vittnen varit uppe för diskussion, men som ovan nämnts har användandet av anonyma vittnen ansetts stå i strid med grundläggande principer i ett rättssamhälle. Det har också konstaterats att de positiva effekterna av anonyma vittnen inte står i rimlig proportion till de inskränkningar som de innebär för den tilltalades rätt till försvar. I Sverige har man istället valt att satsa på olika former av skydd för vittnen eller målsägande.¹⁸⁷

Europadomstolen har, i och med de olika regleringarna i konventionsstaterna, intagit en mer öppen syn på anonyma vittnen än den som finns i Sverige. Europadomstolen har dock konstaterat att användandet av anonyma vittnen är en stor inskränkning av den tilltalades möjlighet att sköta sitt försvar, och att det därför krävs tunga skäl för användandet av anonyma vittnen. Som skäl brukar hänvisas till andra artiklar i Europakonventionen, såsom artikel 2 om rätten till liv, artikel 5 om rätten till frihet och säkerhet och artikel 8 om rätten till skydd för privat- och familjeliv. De olika rättigheterna måste vägas mot varandra och man måste finna en rimlig balans. Svenska domstolar har man dock inte tagit intryck av Europadomstolens praxis gällande anonyma vittnen och accepterar under inga omständigheter anonyma vittnen trots att Europadomstolen uttalat att anonyma vittnen under vissa förutsättningar kan tillåtas.

I RH 2001:71 tilläts åklagaren att använda uppgifter, från ett förhör med ett anonymt vittne, som bevisning. Detta med hänvisning till att Europadomstolen utvecklat en praxis som tillåter sådana vittnesförhör som bevisning, förutsatt att försvarets rättigheter beaktas, vilket skett i detta fall då den tilltalades förvarare närvarat vid förhöret. Försvaren kände dock inte till vittnets identitet. Hovrätten pekade på att lagstiftaren inte utvecklat någon lagstiftning som uttryckligen förbjuder anonyma vittnen, utan endast hänvisar till regleringen i RB 36:10 och RB 37:3 om skyldigheten för rätten att höra vittnen eller målsäganden om hans eller hennes fullständiga namn. Hovrätten påpekade att bevisvärdet på den upplästa vittnesutsagan var mycket lågt, men tillät ändå bevisningen enligt principen om fri bevisföring. Hovrättens resonemang har många likheter med Europadomstolens resonemang i frågan, och i domskäl

---

¹⁸⁶ Ds 1995:1, s. 108 f.

¹⁸⁷ Se ovan under 2.4

fanns många hänvisningar till Europadomstolens praxis. Tyvärr begärdes inte prövningstillstånd till Högsta domstolen, varför vi aldrig får veta hur Högsta domstolen skulle ha resonerat i frågan. Domen har dock kritiserats av Justitieombudsmannen som ansåg att det var fel att tillåta det anonyma vittnesmålet som bevisning.¹⁸⁸

5.6 Sammanfattning

Det är inte helt lätt att sammanfatta Europadomstolens ståndpunkt i fråga om försvarets rätt att förhöra vittnen eller andra. Huvudprinciperna tycks dock vara att ett vittne eller målsäganden skall höras i den tilltalades närvaro och att den tilltalade eller hans försvarare skall få tillfälle att ställa frågor till personen. Om ett sådant kontradiktorisk förhör inte kan genomföras kan det vara acceptabelt att vid huvudförhandlingen använda uppgifter från förundersökningen, förutsatt att den tilltalades rättigheter tillgodosätts. Att basera en fällande dom uteslutande på uppgifter som lämnats i förhör där den tilltalade inte haft möjlighet att ställa frågor till vittnet är i allmänhet inte förenligt med artikel 6.

Om det finns annan bevisning som pekar på den tilltalades skuld blir dock situationen annorlunda. Avsaknaden av möjlighet för den tilltalade att förhöra ett vittne blir lättare att acceptera om vittnets utsaga inte är den enda eller ens den väsentliga bevisningen i målet. Europadomstolens ståndpunkt i frågan ställer således nya krav på polisen att vid exempelvis organiserad brottslighet, eller liknande situationer där vittnen kan komma att utebli eller vägra yttra sig, hitta annan bevisning eller se till att den tilltalades rättigheter tillgodoses redan under förundersökningen.

Reglerna i Europakonventionen är sedan drygt tio år tillbaka svensk lag. Den främsta utvecklingen av Europakonventionen sker genom den praxis som kommer från Europadomstolen. I svensk praxis har Europadomstolens domar haft stor betydelse. Rättigheterna i artikel 6 diskuteras ofta i domskälen. Eftersom utvecklingen av Europakonventionen sker genom tolkning i praxis är det till stor del upp till de svenska domstolarna att tolka Europadomstolens praxis och på så sätt driva den svenska rättstillämpningen framåt.

---

¹⁸⁸ Justitieombudsmannens ämbetsberättelse, s. 69 ff.

I svensk praxis tycks det centrala vid användandet av skriftliga utsagor vara huruvida det finns annan bevisning eller ej. Europadomstolens resonemang om att tillgodose den tilltalades rättigheter, främst gällande förhör utom huvudförhandlingen, tycks inte ha fått så stort genomslag i svensk rättstillämpning. Bakgrunden till att fokus ligger på olika saker kan vara svår att förstå, men som ovan konstaterats tycks det inte resultera i någon skillnad i sak. Om detta kommer att förändras i framtiden eller ej kan man bara spekulera i. Med tanke på att Europadomstolen i sina domskäl lägger så stor vikt vid den tilltalades rätt att ställa frågor till vittnen som lämnat uppgifter som talar för hans skuld, kan man nog anta att allt större vikt kommer att läggas vid detta även i svensk praxis i framtiden. Diskuteras kan dock om inte den svenska fokuseringen på stödbevisning innebär en mer rättssäker process. Mer och starkare bevisning bör ge mer materiellt riktiga domar.

Gällande synen på anonyma vittnen har jag dock svårt att tro att den svenska synen kommer att förändras på grund av Europadomstolens avgöranden. Den slutsats man kan dra av de ovan nämnda utredningarna som gjorts i Sverige gällande anonyma vittnen är att vi i Sverige väljer att istället satsa på skydd för vittnen av olika slag. Det resonemang som fördes i RH 2001:71 kan förvisso ses som en uppmjukning gällande vittnesutsagor från anonyma vittnen. Hovrätten var dock väldigt noga med att poängtera att en sådan utsaga har ett mycket lågt bevisvärde. Då frågan aldrig nådde Högsta domstolen får väl synen på anonyma vittnen som otillåtet i Sverige fortfarande anses vara intakt.

6. AVSLUTNING

Den tilltalades rätt att höra vittnen som lämnat uppgifter emot honom är en grundläggande del av rätten till en rättvis rättegång. Det är det bästa sättet för försvaret att ifrågasätta inte bara de uppgifter som lämnats av ett vittne utan även vittnets allmänna trovärdighet. I svensk rätt finns en mängd regler som syftar till att säkerställa att alla skall få en rättvis rättegång. Europadomstolen har slagit fast att utgångspunkten för en brottsmålsrättegång är att all bevisning skall förebringas vid en offentlig förhandling i den tilltalades närvaro.

Det kan dock uppkomma situationer som kräver att undantag görs från dessa regler. Vittnen och målsäganden kan vägra att yttra sig under rättegången, eller dessa kan till och med ha försvunnit när det är dags för rättegång. I så fall kan det vara acceptabelt med uppgifter som framkommit vid andra tillfällen än under själva huvudförhandlingen. Det viktiga är att den tilltalade får chans att ställa frågor, antingen själv eller genom sin försvarare. Europadomstolen har accepterat anonyma vittnen i vissa speciella situationer, men det kräver att det finns ett reellt hot mot vittnet. Europadomstolen har även i dessa speciella situationer accepterat vittnesuppgifter trots att den tilltalade inte fått möjlighet att ställa frågor till vittnet. Men sådan bevisning får inte vara den huvudsakliga bevisningen.

Jag anser att Europadomstolens ståndpunkt i den här frågan är rimlig. Den tilltalades rätt att förhöra vittnen kan inte vara undantagslös. Detsamma gäller egentligen för de flesta mänskliga rättigheterna. Det måste vara möjligt att döma en person även om denne inte fått möjlighet att motförhöra vittnen och målsägande. Ett syfte med straffprocessen är att döma den som begått brott, och detta måste kunna ske även om den tilltalades rätt inte tillgodosetts fullt ut.

Alla inskränkningar som görs i den tilltalades rättigheter är dock ett problem. I strävan efter riktiga domar utgör den tilltalades rätt att bemöta de uppgifter som lämnats till hans nackdel en viktig del. Används vittnesmål som bevisning, där den tilltalade inte fått möjlighet att ställa frågor till vittnet, blir bevisvärdet för utsagan väsentligt lägre. I svensk praxis läggs idag stor vikt vid om det finns annan bevisning eller inte, men diskussionen huruvida den tilltalades rättigheter tillgodosetts i förhörssituationen ägnas ännu inte samma uppmärksamhet som i Europadomstolens domskäl. Jag tror dock att detta är något som kommer att förändras över

tiden, eftersom synen på den tilltalades rättigheter synes vara densamma i Sverige och Europa.

Något som däremot kommer att vålla betydligt mer diskussion är användandet av anonyma vittnen. Allt eftersom den organiserade brottsligheten brer ut sig över Europa kommer fall med anonyma vittnen bli allt mer förekommande i Europadomstolen. Flera länder i Europa tillåter idag användandet av anonyma vittnen. Sverige har intagit en annan ståndpunkt och här anser man att resurserna bör läggas på att skydda vittnena på olika sätt, eftersom anonyma vittnen skulle stå i strid med vad som i Sverige anses vara grundläggande principer i ett rättssamhälle. Diskuteras kan varför andra länder intagit en annan ståndpunkt, då synen på vad som utgör ett rättssamhälle torde vara relativt enhetlig i Europa.

Det inflytande som Europadomstolens avgöranden haft över svensk rätt gällande exempelvis vittnen som vägrar yttra sig eller vittnen som försvunnit tror jag kommer att utebli gällande anonyma vittnen. Frågan kommer dock att förbli aktuell under lång tid framöver, och det är omöjligt att säga hur utveckling kommer att se ut framöver.

7. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Offentligt tryck

SFS 2005:683   Modernare rättegång

Propositioner

Prop. 1931:80   Angående huvudgrunderna för en rättegångsreform

Prop. 1986/87:89   Reformerat tingsrättsförfarande

Prop. 1996/97:135   Skärpning av straff för övergrepp i rättssak

Departementsserien

Ds 1995:1   Vittnen och målsäganden i domstol

SOU

SOU 1926:32 Del 2   Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildande

SOU 1993:40 Del B   Fri- och rättighetsfrågor: Inkorporeringen av Europakonventionen

SOU 2004:1   Ett nationellt program för personsäkerhet

JO

Justitieombudsmannen ämbetsberättelse, avgiven vid riksmötet 2002/2003, Stockholm 2002

Rapporter

RPS 1990:4   Vittneskydd, Förutsättningar och möjligheter

Svenska rättsfall

NJA 1973 s. 423

NJA 1981 s. 1205

NJA 1984 s. 903

NJA 1986 s. 489

NJA 1988 s. 534

NJA 1988 s. 572

NJA 1989 s. 131

NJA 1991 s. 512

NJA 1992 s. 532
NJA 1996 s. 649
NJA 1997 s. 822
NJA 2003 s. 323
RÅ 1974 ref. 61
RH 1980:11
RH 1983:121
RH 1997:95
RH 2001:71
RH 2002:65

Rättsfall från Europadomstolen

Nuemeister vs. Austria, Judgment of 27 June 1968, Series A, No. 8
Golder vs. United Kingdom, Judgment of 21 February 1975, Series A, No. 18
Adolf vs. Austria, Report of 8 October 1980, Series B, No. 43
Eckel vs. Germany, Judgment of 15 July 1982, Series A, No. 51
Sporron & Lönnroth vs. Sweden, Judgment of 23 September 1982, Series A, No. 52
McGoff vs. Sweden, Judgment of 26 October 1984, Series A, No. 83
De Cubber vs. Belgium, Judgment of 26 October 1986, Series A, No. 86
Unterpertinger vs. Austria, Judgment of 24 november 1986, Series A, No. 110
Pudas vs. Sweden, Judgment of 27 October 1987, Series A, No. 130
Barbera m.fl. vs. Spain, Judgment of 6 December 1988, Series A, No. 146
Bricmont vs. Belgium, Judgment of 7 July 1989, Series A, No. 158
Soering vs. United Kingdom, Judgment of 7 July 1989, Series A, No. 161
Kostoski vs. The Netherlands, Judgment of 20 november 1989, Series A, No. 166
Windisch vs. Austria, Judgment of 27 september 1990, Series A, No. 186
Delta vs. France, Judgment of 19 december 1990, Series A, No. 191-A
Isgrò vs. Italy, Judgment of 19 february 1991, Series A, No. 194-A
Cardot vs. France, Judgment of 19 Marsch 1991, Series A, No. 200
Asch vs. Austria, Judgment of 26 april 1991, Series A, No. 203-A
Doorson vs. The Netherlands, Judgment of 26 march 1992, 22 EHRR 330
Lüdi vs. Switzerland, Judgment of 15 june 1992, Series A, No. 238
Van Mechelen and others vs. The Netherlands, Judgment of 23 april 1997, Reports 1997-III
Georgiadis vs. Greece, Judgment of 29 May 1997, Reports of 1997-III

Rowe and Davis vs. United Kingdom, Judgment of 16 February 2000

Guisset vs. France, Judgment of 26 September 2000

Sajtos vs. Greece, Judgment of 21 March 2002

Thomas vs. United Kingdom, Admissibility decision of 10 May 2005

Litteratur

- **Bernitz** Ulf & **Kjellgren** Anders, *Europarättens grunder*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002
- **Bring** Thomas, **Diesen** Christian & **Wahren** Alexandra, *Förhör*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004
- **Bukh** Marianne Holdgaard, *Modafhøring af vidner – menneskretlige krav til straffeprocessen*, första upplagan, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn 1998
- **Cameron** Iain, *An introduction to the European Convention on Human Rights*, femte upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 2006
- **Danelius** Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002
- **Diesen** Christian (Red.), **Björkman** Johanna, **Forssman** Fredrik & **Jonsson** Peter, *Bevis – värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och enstaka bevis*, första upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1997
- **Diesen** Christian (Red.), **Brun** Hans & **Olsson** Thomas, *Bevis 5 - Bevispraxis*, första upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2000
- **Diesen** Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Upplaga 1:3, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002
- **Ekelöf** Per Olof & **Edelstam** Henrik, *Rättegång första häftet*, åttonde upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002
- **Ekelöf** Per Olof & **Boman** Robert, *Rättegång fjärde häftet*, sjätte upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002
- **Ekelöf** Per Olof, **Edelstam** Henrik & **Boman** Robert, *Rättegång femte häftet*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998
- **Fitger** Peter & **Mellqvist** Mikael, *Domstolsprocessen – en kommentar till Rättegångsbalken*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002
- **Jacobson** Francis G., **Ovey** Clare & **White** Robin C.A., *The European Convention on Human Rights*, fjärde upplagan, Oxford University Press, New York 2006

- **Leigh** Leonard H., *The Right to a Fair Trial and the European Convention on Human Rights*, i David Weissbrodt/ Rüdiger Wolfrum (Editors), *The Right to a Fair Trial*, Springer, Berlin m.fl., 1998, s 645-668
- **Lindell** Bengt (Red.) **Eklund** Hans, **Asp** Petter & **Andersson** Torbjörn, *Straffprocessen*, första upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 2005
- **Lindell** Bengt, *Sakfrågor och rättsfrågor*, första upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 1987
- **Maffei** Stefano, *The European Right to Confrontation in Crminal Proceedings – Absent, Anonymous and Vulnerable Witnesses*, första upplagan, European Law Publishing, Groningen 2006
- **Nowak** Karol, *Oskyldighetspresumtionen*, första upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2003
- **Stavros** Stephanos, *The guarantees for accused persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights – An analysis of the application of the Convention and a comparison with other instruments*, Nijhoff, Dordrech 1993
- **van Dijk** Peter & **van Hoof** G.J.H, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, fjärde upplagan, Kluwer Law International, Haag 2006